

84 Кар 7-5
Б18

Кар. 3378-9

Байкѳулланы
Абул-Керим

*Мени
сѳзюм*

Байкъулланы
Абул-Керим

Мени сёзюм

Назмула
бла
поэма

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ БАСМАНЫ
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЕЛЮМЮ
ЧЕРКЕССК 1987

С (Кар.) 2
Б 18

*Китаб — поэтге 80 жыл толган
кыуанчха джораланыб чыгъады*

Китабы суратларын

Выков А. Х.

салгъанды

кар: 3378

Къарачай-Черкес

БЕЛҮМЮ

БИБЛИОТЕКА

4702260000—88

Б М 159(03)—86 73—87

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес белюмю, 1987.

НАЗМУЛА

ЛЕНИН, СЕНСЕ

Капиталны ургъан, джыкыгъан, кюйдюрген,
Джерибизге джарыкъ кюнню тийдирген,
Ленин, сенсе, Ленин, сенсе, билеме,
Устазыбыз эм багъалы биз суйген.

Джолубузну эркин этген, джарытхан,
Джюреклени джыламукъдан солутхан,
Ленин, сенсе, Ленин, сенсе, билеме,
Таулуланы тюз кюрешге уятхан.

Тенгизлени терен этген, кенг этген,
Алда баргъан, джити кӱрген, тюз элтген
Ленин, сенсе, Ленин, сенсе, билеме,
Джашаууму мелхум этген, тюзелтген.

Табигъатха ариу сурат алдыргъан,
Минг-минг жангы шахар, эл да салдыргъан
Ленин, сенсе, Ленин, сенсе, билеме,
Арбазымда шыбыла чыракъ джандыргъан.

Тамблагъы кюннге бичим, джол салгъан,
Махтаулу къурч партиямы къурагъан,
Ленин, сенсе, Ленин, сенсе, билеме,
Узакъ айгъа, Чолпаннга да учургъан.

Джашау ючюн джаннган отда, кюрешде,
Насыб ючюн урунууда, кенгешде,
Ленин, сенсе, Ленин, сенсе, билеме,
Байрагъыбыз—уллу, гитче—хар ише.

Таулу, тюзлю суйген Ата джуртума—
Онбеш джудуз бир тизгинде, кенг джолда:
Ленин, сенсе, Ленин, сенсе, билеме,
Уруннганны уллу кюню дуняда.

Ленин, сенсе, отум ёмюр джукъланмаз,
Бай, къууанчлы, эркин халкъым хорланмаз,
Ленин, сенсе, джолум, сынмаз къанатым,
Бар акъылым, халкъ намысым, уятым.

Сен болмасанг, ачмаз эдим кёзюмю,
Айталмазем кёлюмдеги сёзюмю,
Сен болмасанг, болмаз эдим билимли
Окъумазем суйген ана тилими.

Сен болмасанг, джюрютмезем мен саугъа,
Къууанмазем сахар салыб хар таугъа.
Сен болмасанг, атыллыгъем къартлыкъда,
Этмез эдим джырларымы шохлукъгъа...

Уллу атынг чакъырады тюз ише,
Джерде, кёкде тынчлыкъ ючюн кюрешге.
Чакъырады адам улуну тамбласы —
Джарыкъ, джылы толу коммунизмге.

Елмегенсе, сен джашайса тюз джолда,
Хорламлагъа элте, бараса алда,
Сен джашайса узакъ Айда, Чолпанда,
Джангы-джангы джолла ача хаман да.

Сен джашайса шахарымда, элимде,
Алгын мутхуз, энди айбат джеримде,
Сен джашайса хар фермада, сюрюуде,
Таулу салгъан баразада, дюрюуде.

Сен джашайса хар адамны кёлюнде,
Джуртубузну ортасында, төрюнде.
Сен джашайса, джашарыкъса ёмюрде,
Ариу нюрюнг келбет къошуб хар юйге.

Деу джуртума бериб хауа, тенг джарыкъ,
Халкъыбызгъа къошуб къарыу эм байлыкъ,
Ленин, сенсе, Ленин, сенсе, билемг,
Ай бла кюн джукълангыччы джашарыкъ.

МЕНИ ДЖУРТУМ — СССР-ДИ

Мени джуртум — уллу СССР-ди,
Махтанама, къууанама мен анга,
Таулу, тюзлю, суулу, чегетли джерди,
Джюрегимден джырлай чыгъама тангнга.

Ингирге джетеме назмула джаза,
Сакъат болсам да, тизгинимде къалыб,
Джолумда барама, шохлукъгъа база,
Джашауда тыйыншлы орнуму алыб.

Назмула джазама Уллу Лениннге,
Ол къурагъан СССР-ге, партиягъа,

Джазама, окъуйма мен билген кюннге,
Керти джолун айтыб тургъан дуниягъа.

Мийик тутуб коммунизмни байрагъын,
Биз барабыз сау Ленинни джолу бла.
Барабыз, къучакълаб джукъланмаз
джарыгъын,
Къарыу бере джазгъанлары къолу бла.

Насыблыма, СССР-де джашайма,
Олду меннге эм багъалы сый, кюн да.
Терк урунуб къыйынымы ашайма,
Анга джырлай турама мен бюгюн да.

СССР-ге 60 джыл,—къууаныгъыз!
Къууанама, энтда анга джырлайма,
Джери башы, туюбу, да сукъланыгъыз,
Джашау байды, къууанчлыды, къайнайма.

СССР—джарыкъды майны кюнюнден,
Мен да кёб джазама аны юсюнден.
Ишлейбиз, хорлайбыз, хорлайбыз бирге,
Къарнашлыкъны да, шохлукъну да кючюнден.

СССР—бу тёрт харифди, сюеме,
Онбеш къарнаш тенг джулдуздан
къуралгъан,
Къыйынымы анда ачыкъ кёреме,
Джашауну ал сафына туура баргъан.

СССР—тёрт харифди, тынгылагъыз,
Тёртюсю да кёргюзедиле бирни,
Бизни Баш законубуз, ангылагъыз,
Айтады джашауда тенглигибизни.

СССР—тёрт харифди махтаулу,
Бюгюн чууакъ кёк да аны ишиди.

Ёссюн, джашасын бютеу адам улу, —
Къзауат болмасын деб кюрешди.

СССР—тёрт харифди багъалы,
60 джылны бирлигин сакълаб келебиз,
Джауларына тюбев халкъым хорламлы,
Джууабха от, кюрч, къоргъашын беребиз,

Тюв этевиз джаулукъ бла келгенни,
Къылыч алыб бизге къол кёлтюргенни.
Келген энтда къылычындан джер къабар,
Джерибизде увахтысын терк табар.

Биз излейбиз рахатлыкъны, тынчлыкъны
Кюн чыкъганда, кюн батханда,—къайда да,
Джуртубузда бегитебиз сакълыкъны,
Къоруулайбыз джерде, кёкде, сууда да.

Партиябыз бирикдириб уллу кючюн
Кюрешеди, джер, кёк, кюн да джашар ючюн,
Бегитеди джуртуму да хар мюйюшюн,
Джигер халкъым къоша анга юлюшюн.

Ким биледи, чабхан болса кюкюроб,
Джерибизге тишин къысыб, джан атыб,
Самолетла, танкала да гюрюлдеб,
Чыгъарбыз джерни, кёкню да къаралтыб.

Биз билевиз кимни сакълагъаныбызны,
Билевиз не бла сакъларыгъыбызны,
Керек болса, элия да джаудурурбуз,
Тауну, къаяны да джаугъа аудурурбуз.

Бу къарыуну, кючню да бизге берген,
Миллетлени бирлешдирген, тенг кёрген,
Джазыуларын насыблагъа бёлеген,
Къор болайым сеннге, джуртум, СССР!

Минги Таугъа темир къушла къондургъан,
Кёк къойнуна баразала салдыргъан,
Сора сууукъ джулдузлагъа учургъан,
Къор болайым сеннге, джуртум, СССР!

Ариу нюрюн джерни юсюне нйген,
Адам улу бек сыйлагъан, бек суюген,
Таб кесини энчи джуртуча кёрген,
Къор болайым сеннге, джуртум, СССР!

Кечелени тамам кюнча джарытхан,
Дун-дунияда урунганны уятхан.
Къарнашлыкъны джолун, кючюн танытхан,
Къор болайым сеннге, джуртум, СССР!

Байлыгына байлыкъ къошхан джерими,
Кийиндирген шахарымы, элими,
Къууандыргъан джюрегими, кёлюмю,
Къор болайым сеннге, джуртум, СССР!

Заманымы заманладан баш этген,
Джырларымы джырларындан джаш этген,
Сууларымы къум тюзлеге аш этген,
Къор болайым сеннге, джуртум, СССР!

Партияны башчылыгы бла джашнагъан,
Ачыкъ кёкде толгъан айгъа ушагъан,
Коммунизмге эм алгъа джол башлагъан,
Къор болайым сеннге, джуртум, СССР!

ТУУГЪАН ДЖЕРИМ

Туугъан джерим—Къарачайым-Черкесим,—
Багъалыса, сыйса меннге, сюеме,
Сени блады кече-кюн да джюрегим,
Сен да мени бек сюесе, билеме.

Джолунгдама мен туугъанлы джангыдан,
Урунама, джашайма тюз антымча,
Къучакълайма, алгъа кёрюб джанымдан,
Хар ташынгы джалай, татлы хантымча.

Насыблыма, назмум антды, ёкюлдю,
Эшит мени, тенглигиме джырлайма
Тюз ангыла, сёзюм къургъакъ сёз тюлдю,
Сени ючюн заманны да хорлайма.

Тюзме сеннге, джуртумача эм суюген,
Джюрегими сен тамыры, джигисе,
Октябрда тенглик алгъан, кюн кёрген
Ариулукъну, байлыкъны да джерисе.

Унутмазма къара кийген заманынгы,
Сууугъунгу тубан байлаб, нюр къачыб,
Тау тюбюнде тургъан кёб уланынгы,
Кюрешлерин, джаугъа къаршчы от ачыб.

Эсимдеди ишлери тау къушланы,
Орус халкъым къарнаш къолун узатыб,
Ётгенлери боранланы, къарланы,
Залимликни тот бугъоун уагыб.

Сени бюгюн адамларынг, кюнлеринг,
Джарыкъдыла, къууанама, суюме,
Добай, Борис, Марджанча джигерлеринг
Къатлайдыла байлыгъынгы, кёреме.

Сени кём-кёк чегетлеринг, садларынг
Алтын бла джасайдыла атынгы,

Харун, Мурат, Османча тулпарларынг
Айтадыла батырлыгын халкынгы.

Сени мийик, акъ сакъаллы тауларынг
Айбатдыла ким да айтыр, сюрча,
Чокъуракъча гараларынг, сууларынг
Татлыдыла, дарманнга да ичерча.

Сени толу, терен, кенг къобанынг да,
Джан салады энди къумлу тюзлеге,
Минг-минг джанган сау Ильични
чырагъы да
Къучакълайды джашаууму ёмюрлеге.

Сени сахарынг, элинг да, кюн тийиб,
Ёседиле, эсги тайыб, джангыгъа,
Минги Тауум сызгъырса да, акъ кийиб,
Джашнайды джерим, майны тангыча.

Эки саугъанг байрагъынгы джасаб тенг,
Мелхумлукъну толкъунуна бараса,
Кёб къралгъа болушлукъну этиб сен,
Тыйыншлы сый, бюсюреу да аласа,

Эркин, чууакъ тау кёгюнгю тубюнде,
Кёб миллетинг тенг ишлейди, солуйду
Шохлугъун бегигиб ана тилинде,
Ол Ленинни, Горькийни да окъуйду.

Да окъуйду, окъутады, ёседи,
Салады кенг джолун кёкге, джерге да.

Сау бол, дейме партияма Ленинчи,
Бу насыбны сыйны берген кимге да!

Мен суюме, сукъланама, джазама,
Махтанама областыма, халкыма,
Мен сыйлайма, хорламыма базама,
Кёлюм толад уллу Ата джуртума.

Туугъан джерим—Къарачай-Черкесим,
Джашна энтда, ашыкъ алгъа ишингде,
Сениге борчлу къалмаз джашынг Абул-Керим
Коммунизм къураар ючюн кюрешингде.

ПАРТИЯНЫ ПРОГРАММАСЫ

Бизге тенглик, эркинлик джашау берген,
Келлик джарыкъ заманны алгъа кёрген,
Джол башчыбыз, къанатыбыз, джаныбыз
Ленин къурагъан Коммунист партиябыз.

Кесини джангы Программасында да
Рахатлыкъны излейди дуняда:
«Кёк ачыкъ, чууакъ турсун, къаралмасын
Кюн да джерге къара кийиб къарамасын»,—

Дейди ача, къара кючню къайнагъанын,
Къазауат деб ауузлукъ чайнагъанын,
Бегитигиз, дейди, суйген джуртубузну,
Аны ючюн айтады борчубузну.

Чакъырады насыблагъа джетерге,
Адамны джашауун иги этерге,
Кереклисин баджарыргъа къайда да,
Урунганны джерде, кёкде, сууда да.

Кёргюзедл хорламланы джолларын,
Мелхумлукъну, байлыкъны да толкъунларын,
Социализм бизде толу хорлагъанын,
Халкъым джарыкъ коммунизмге баргъанын.

Сенсе башчыбыз, ленинчи партия,
Къууанады ишинг бла бютеу дуня,
Махтанама сени бла мен да хар кюнде,
Элли беш джыл тургъаныма тизгинингде.

Элли беш джыл ишлейме бёлмсей сенде,
Байрагъынгы мийик тутуб отда, иште,
Ийнан энтда юлюшюмю къошарма,
Программангы толтурур ючюн кюрешде.

Хорламдан хорламгъа джете хаман да
Джигер халкъым алгъа баргъан заманда,
Мен да артдан сууукъ къараб туралмам,
Эринчекге, хаудеге тенг болалмам.

Ант этеме, ышандырама сени,
Алда баргъан, джол кёргюзген Ленинни,
Джашауну ал сафында тюз барырма,
Тохтагъынчы къаным тюзлей къалырма.

КЪАРАЧАЙ

Къарачайым, туугъан ариу тау джерим, —
Къууанама, сеннге назму джазама,
Сеннге джырлай, ётюб барад ёмюрюм.
Сен да меннге разыса деб базама.

Шахарларынг, эллеринг да кийиниб,
Къарайдыла, эртден чыкъгъан джулдузча,
Ташынг джарыкъ, тауларынг да суйюнюб
Ышаралла, тойда джасанма къызча.

Чөгюч тутхан, оракъ алгъан къолларынг
Хорламдан хорламгъа таукел этелле,
Джарыкъ кюнлю, къууанчлы кенг джолларынг
Джашауунгу мамыр, мелхум этелле.

Бийчесынынг, Гохтамышинг, Батагъанг,
Покун сыртынг, Муху башынг, Джалпагъынг,—
Барына джырлай, эжиу эте Къобанынг,
Джауну, этни гезениди джайлыгъынг.

Чардакъ тубан этегинге джайылыб,
Минги Тауунг ышарады мийикден,
Кеслерине орун алыб, нюр салыб,
Чегетлеринг толудула кийикден.

Майна къара—къутам-къутам бууларынг,
Башларында акъ сакъаллы тауларынг,
Чатларынгда ариу, семиз джурларынг,
Езенледе баргъан шоркъа сууларынг.

Табигъатны джасайдыла бары да,
Джаз башында, кюн бетледе джанкъозлача,
Унутмазма Къарачайны, къачан да
Кёргенме, кёреме сени джанымча.

Сени бла бирге джашау алгъанма,
Октябрны джангы туугъан кюнюнде.
Сени бла бир тизгинде баргъанма
Ленинизмни байрагъыны тюбюнде.

Сени ючюн, джуртум ючюн энтда да
Отдан, суудан, буздан да джанламам.
Къаным урмай тохтагъынчын, дуняда.
Къарыууму, кючюмю да аямам.

ШАХАРЫМ

Шахарым, сен туугъан мени шахарым!
Къолум уста, тилим татлы джазама,
Шахарым, сен суйген мени шахарым,
Сеннге ачыкъ тюзлюгюме базама,

Шахарым, сен, Къарачай джан шахарым,
Багъалыса сыйлы бирге танг атыб,
Сеннге назму талпыб айтхан хапарым,
Ышараса кюнча бизни джарытыб.

Джарытаса джюрегими, кёлюмю,
Бетинг ариу Минги-Таугъа айланыб.
Джарытаса сакъалымы, тёлүмю,
Тереклеринг субай-субай сайланыб.

Нызынг, талынг, наратынг—кёк барысы,
Джасайдыла юлдеринги джарытыб,
Теберди эм Къобан сууну арасы,
Кийинесе эркин тюзюню къучакълаб.

Орамларынг сыйдам чынар тебсилей,
Чыракъларынг кече джулдуз чыкъгъанлай,
Алтын къаза, ындыр баса, джау ийлей,
Халкъынг джигер, байлыгъынгы сыхъгъанлай.

Минг-минг ишчи къолун берген саф болуб,
Кёгергенча чагъыб джашил, акъ тауум,
Минг-минг метр джерни тутхан толтуруб,
Советлени юйюдю ал махдауунг.

Мамур уллу, баббаханча паркында,
Халкъым ие джашау толу мюлкюме,
Тенг юлюшдю бал кёгетинг садында,
Сени бла къууанчлыма кюлкюме.

Октябрны туудугъуса—баласы,
Келген бизге къартыбызны джаш этиб,
Алгъын тенгсиз миллетиме саугъасы,
Хар ише да джашыбызны баш этиб.

Къарачай, сен сахарымса джурт берген,
Шахарыса таулуланы биринчи,
Бююн саулай меннге сени кӛргюзген,
Сау бол дейле партиягъа Ленинчи.

Ес, сахарым, толгъан айча къууатлы,
Кӛзюм сакъат, танийма эм къарамай,
Чыкъ, сахарым, джашна кюзгю суратлы,
Болушурма мен да къарыу аямай.

МЕН БИЛЕМЕ

Мен билеме, халкъым, джигитлигинги,
Ата джуртуму да бек суймеклигими,
Партияны башчылыгъы, джолу бла
Отха, суугъа да къоркъуусуз киргенинги.

Мен билеме сени адамлыгъынгы,
Джуртум ючюн джан аямагъанынгы,
Рахатлыкъны джолун сакълагъанынгы,
Хорламдан, хорламгъа тюз баргъанынгы.

Сени кючюнгдю бизге хурмет келтирген,
Хорламын байрагъын мийик кӛлтюрген,
Эркинликни уллу кючюн танытхан,
Дун-дуняда урунганны уятхан.

Къор болайым мен къууанчлы халкъыма,
Шохлукъгъа джырлагъан деу макъамыма,
Къор болайым махтаулу бай джуртума,
Бир тизгин бла баргъан онбеш джулдузума.

Халкъым, сени мен джанымча сюеме,
Сенсе туугъан атам, анам да билеме,
Сени ючюн кѣб къазауат этгенме,
Кѣб ёлюмге тюбей, отдан ётгенме.

Унутмазма тубанлы къар кечелсни,
Сууукъ боран суу бузлатхан заманны.
Таякъ бузча къоргъзшын джаугъан кюнлени,
Танытмайын къагынгдагъы адамны.

Къанатымса, кенг учама, джюземе,
Айтсанг сууукъ джулдузгъа да кирирме,
Сени ючюн, керек болса, ант этеме
Джюрегими исси къанын берирме.

Халкъым, сени насыблагъа бѣлеген,
Ачхан айны, чолпанны да ташасын,
Уллу Хорламны болдургъан, тюз элтген,
Ленинчи къурч партиябыз джашасын!

КЪАЗАУАТДА ЕЛГЕНЛЕГЕ

Сиз эркинлит, тынчлыкъ ючюн ёлгенсиз,
Джашар ючюн уллу халкъым тынчлыкъда
Къолугъузну кѣб миллетге бергенсиз,
Тургъан темир боюнсхада, тузакъда.

Октябрны байрагъын тюз элтгенсиз,
Голтургъансыз Ленинини осиятларын,
Джуртум ючюн кѣб джигитлик этгенсиз,
Ууатхансыз къанлыланы къанатларын.

Къарнашлыкъны джолун мийик тутхансыз,
Къазауатны къызыу джаннган отунда,
Фашистлени итленича, улутхансыз,
Башлаб алгъын Москваны къагында.

Борчугъузну толтургъансыз джетген кюн,
Ата джуртум махтанады сизни бла,
Унутмайбыз атыгъызы эм бюгюн,
Унутмазбыз, ант этеме джер, кёк бла.

Огъай, огъай, ёлмегенсиз, сиз саусуз,
Тюздю сёзюм ийнанама, къайытмам.
Дун-дунияда урунганнга махтаусуз,
Айтмагъанма: «Джокъду» деб, энгда айтмам.

Ёлмегенсиз, джашайсыз джюрекледе,
Джашарыкъсыз, кёк оюлуб тюшгюнчюн.
Джуртун суйген ёлмегенди ёмюрледе,
Ёлмегенди джанын берген аны ючюн!..

КЪАРАЧАЙ ШАХАР

Кавказ таулары тюбюнде ишлениб,
Таулулагъа джангы джолну башыса,
Октябрны кючю бла къуралгъан
Къралымы джигит туугъан джашыса.

Эсимдеди, унутмагъанма тургъанын
Къарангы тубан басыб бу джерни,
Юсюбюзден басхан къыйынлыкъла
Кёлтюрмей ёрге мугур белни.

Законнга не байла, бийле болуб,
Урунганлары джегиб аяусуз,
Кёзюнг джумулуб, тылпыуунг тыйылыб,
Джагъынг болмай, хаман джалаусуз,

Энди къарачы, къаллай шахар салыннганд
Тауну тюбю таш тёбели талагъа,
Салам болсун сени бизге берген
Октябрь ай, зорлукъну чачхан анагъа.

Кючлю тутуб джарыкълыкъны джолларын,
Кече, кюн да сен аллџига бараса,
Къара къумдан башха джукъ болмагъан
Джерге энди кѣкбаш юле саласа.

Тюзлюк джоллу, джарыкъ кѣзлю болгъанса,
Хар бир элни колхозладан толтуруб,
Бу джолну ычхындырмазча тутханса,
Теберди Аягъы уллу тюзде олтуруб.

Къаладжюк, тырнау кирмеучю джерледе
Бюгюн къарасакъ, тракторла ишлейле,
Алгъын бизге буруу болгъан джерлени
Машиналанган темир атла кючлейле...

ЮЧ КЮНЮМ

Унутмам юч кюнюмю джашауда,
Къалыр ёмюрге мени эсимде,
Насыбдан толуб джашагъан хаман,
Алтынча, нюр джанган уллу джеримде.

Гюл бачхача, чагъады халкъым,
Мамырды джашау, асыу бола кѣлюме,
Тынгылагъыз, тенгле, къарагъыз бери,
Быладыла мен унутмагъан кюнле:

Ачыулу заман джутулуб кѣрге,
Бирлик джолда урунуб арагъа,
Онбеш джылым джете, школда
Алгъандыла мени комсомолгъа.

Алтын кюн тѣгюб кесини таякъларын,
Талпыб, къууанчдан толуб алгъа,
Онсегиз джылымда алгъанлары
Эсимдеди Ленинчи къурч партиягъа.

Байлыгы ёсед, бегийд къралым,
Джангы тюрсюн салынад шахаргъа, элге,
Къурч мизамлы, чыртда хорланмазлыкъ
Киргеним да эсед Къызыл Аскерге.

Колхоз тюзледе ишлегенме, джигит
Болушуб, бегитирге джуртуму кючюн,
Бюгюн барама Къызыл Аскерге,
Къуллукъ этерге къралым ючюн.

Джашы аскерге алынган ана
Къууанчдан толуб джырлайд насыбха,
Ашырады аны той бла юйюнден:
«Алчы бол, балам, турма,—деб,—артха.

Бизде барды кюч, къарыу да
Къралыбызны джаудан сакъларгъа.
Керек кюнде ышан меннге, балам, барырма
Мен да джуртуму тынчлыгъын джакъларгъа.

Комсомол, партия юретген джол
Тюзлюгю бла джаинатыр джерги юсюн,
Кремлни джулдузу джарыгъын тегер,
Къурутур залимликни адаргы кюнюн.

Къызыл аскерчи—бек сыйды, джашым,
Халкъымы насыбын сакълайды ол,
Мени джашымы ёсдюрюб джарыкъгъа
Чыгъаргъан партиягъа дейме мен сау бол...»

«Анам, сен да къайгы этме манга,
Мени джолум джолуду партияны,
Ишле колхозда, алчы бол хаман,
Мен да сый бла тутарма ол атны.

Тенгизди джюрегим, джашды кёлум,
Талпыб эртдеден ойнайды хар саным.
Сакъларма чекни, ишексиз ийнан,
Тохтагъынчы джюрюмей мени къаным».

ТУУДУМ ДЖАНГЫДАН

Тубан сууукъ теблеб джерни хаманда
Байла, бийле болуб ёлюм келчи,
Джашау деген джутулуучу заманда
Туудум джарлы анамдан мен биринчи.

Учузлукъну сынадым, кёб термилдим
Зор джашауну такъырында, тарында.
Джалчылыкъда эрксликни билмедим,
Джайым джангур, кышым Гумну къарында.

Эски кюйюб, джангы сурат алгъанлай,
Эриди джаш джюрегими тот берчи.
Залимликни атыб тенглик салгъанлай,
Туудум энтда мен джангыдан биринчи.

Атды тангым, берди тенглик Октябрь,
Берди тенглик халкъыма бир ёлчесиз.
Уяндым мен, тайды джукъум шош, сабыр
Уяндыла унукъгъанла кечимсиз.

Кетди джарам, кюн ышарыб тийгенлей,
Келди мамур алгъын боран сюрюучю.
Кёзюм джарыкъ бирлик джолгъа киргенлей,
Туудум энтда мен джангыдан биринчи.

Къарнашылыкъны байрагъыны тюбюнде
Макъам кючлю, тынчлыкъ ючюнд кюрешим.
Къыйынлыкъны, зауукъну да кюнюнде
Тюзме джуртха, бирди сёзюм эм ишим.

Алдым махдау, табдым керти адамлыкъ
Билмеген мен эркинлигим келгинчи.
Фашизмни этгенлей кюл, топракъ
Туудум энтда мен джангыдан биринчи.

Антыбызны толтурдукъ биз къралгъа,
Сыйыбызны тутдукъ мийик джер чагъыб,
Келдик сора сабанлагъа, маллагъа,
Фабриклеге, заводлагъа ашыгъыб.

Багъаргъа биз джарабызны биргелей,
Кирдик ишге, чыкъдыкъ алгъа элли, ишчи,
Берия буугъан ана тилим келгенлей,
Туудум энтда мен джангыдан биринчи.

Махданама тюзлюгюме джуарт билген,
Къууанама насыбыма ёмюрлюк.
Сукъланама таза ишге джюрек суюген
Ма хорламым, ма байлыгъым, кёл кёрлюк.

Къаным исси урады суу шоркъалай,
Саным дженгил халкъым оноу кенгешчи.
Областым Ленинни орденин алгъанлай,
Туудум энтда мен джангыдан биринчи.

Джарытады, эртден кюнча, саугъабыз,
Чакъырады ишге джигер тюз, таза.
Орус бла ёмюрлегеди антыбыз
Махдан, черкес, къарачай, ногъай, абаза.

Багъалыса, областым, сюеме,
Джаша бирге, ишими кёр сен, таны.
Партиягъад махдау, сый да—билеме,
Олду ачхан, олду берген насыбны.

САЛАМ СИЗГЕ

Кюнюм кюнден насыблыды, игиди,
Бююн да ол кюнлерими бириди,
Къаным исси, саным дженгил, тириди,
Джашау кемлик менден узакъ кериди.

Махтанама джашауума, ишиме,
Тынчлыкъ ючюн бир тизгинде кюрешиме.
Къууанама заманыма, джолума,
Кюрешледе бегиген шохлугъума.

Шохлугъума джашау суйген джол берген,
Халкъларыбыз кѣб сынагъан, кѣб кѣрген.
Бирликни джолунда джашнагъан, ёсген
Бизни айгъа, Чолпаннга да миндирген,

Рахатлыкъда джылкъы, къой да кютгенме,
Къазауатда кѣб къазауат этгенме,
Андан бери да джолну тюзюн келеме,
Къыйынымы Ата джуртума береме.

Чууакъ кече къалын чыкыгъан джулдузлача,
Тенгиз джагъалада бабуш, къундузча,
Джаз башында кѣк къатапа кырдыкча,—
Алайд сизге суймеклигим, тенглерим.

Ачыкъ кюнюм джерни къучакълагъанча,
Къанатлыла джай чегетде джырлагъанча,
Анала балаларын ийнакълагъанча, —
Алайд сизге суймеклигим, тенглерим.

Излегенча чабакъ сууну теренин,
Сайлагъанча адам туугъан джерин,
Суйгенча кенг, къара булутсуз кѣгюн, —
Алайд сизге суймеклигим, тенглерим.

Къарнашлабыз, джюрек ачыкъ, джабылмаз,
Аны джабар къаруу, кюч да табылмаз,
Къарнашлыкъ къаралмаз неда бузулмаз,
Ёмюрлени джашар, джашнар, джукъланмаз.

Къарнашлабыз, акъыл бирди, алгъабыз,
Ленинни джолунда таукел барабыз,
Къум тюзлеге къобанланы бурабыз,
Джерибизде джарыкъ джашау къурайбыз.

Биз тынчлыкъны, ишни да адамыбыз,
Бегитебиз, кючюн мийик тутабыз,
Бизге чабхан болса уа, джолгъа хазырбыз,
Бирин къоймай джолубуздан агъызырбыз.

ЗАМАНЫМ

Къалай игиди, ариуду бу заман,
Къарачыгъыз сиз айланыб барына,
Чакъырады джашау джолуна хаман,
Тынгылагъыз заманымы джырына.

Къууаныгъыз бу насыбха, байлыкъгъа,
Къарнашлыкъгъа, шохлукъгъа эм тенгликге,
Эркин джолда, чууакъ кюннге, джарыкъгъа,
Хар ише да халкъым тутхан джигерликге.

Чыгъадыла джарыкъ джырла таулада,
Джырлайдыла къартла, джашла, къызла да,
Джырлайдыла сабанла да, малла да,
Джарыкъ джана батадыла джулдузла да.

Энди бизде кюн кече да тиеди,
Хар адамгъа эркин солуу береди,
Суйген джуртум, майна, омакъ киеди.
Бюгюн аны ким да ачыкъ кѳредиди.

Айхай да, кѳредиле джауум, шохум да
Ата джуртуму джангыдан туугъанын,
Аны ючюн ишлей, ёте заман да,
Дун-дуниягъа юлгю болуб тургъанын.

Эски адет, эски джорукъ бары да
Бу заманнга, бююннге къаршчыдыла,
Къаршчыдыла болмай ары-бери да,
Къыйын бермей адам хакъ ашаучула.

Къаршчыдыла, ыйнаныгъыз, билеме,
Ала мени бу джарыкъ джашауума,
Къаршчыдыла туура, ачыкъ кёреме,
Тюз урунуб бай джашагъан халкъыма.

Кертиди, быллай адамла аздыла,
Алай а ала ауруу джаядыла.
Чаба, джорта, къансыздыла, саздыла,
Элле сайын сокъмакъларын къоядыла.

Къалынны, бернени да джюрютгенле
Бетлерине уялмай джашайдыла,
Баришни, ичгини да сюргенле
Къралны сыйлы ётмегин ашайдыла.

Къалын, берне, бариш, ичги адамны
Адамлыгъын кёмедиле бек терен.
Сюймейдиле ала иги заманны,
Джашар ючюн этмей беджен, не четен.

Огъай-огъай, алай джашаргъа болмаз,
Быллай адам джашауунда чырт онгмаз.
Алдау бла бир-эки да къутулурсуз,
Сора артдан сёзсюз да тутулурсуз.

Джуртун сюйген—урунууну сюеди,
Аны кючюн бегитирге излейди,
Урунууду махтау, сый да, биледи,
Тизгининден чыкъмай, джигер ишлейди.

Берне деген туйюшню кѣб ачады.
Джангы юйленгенлени да чачады,
Ол байладан кългъан чирик адетди. —
Урунган халкъ анга уруш ачады.

Къалыннга, бернеге да от салайыкъ,
Баришчинни бир хатерсиз урайыкъ.
Джашауда тюз орнубузну алайыкъ,
Джерибизде коммунизм къурайыкъ.

Ма былайды керти адам борчубуз,
Джууаблыбыз бу насыбха, бу кюннге,
Абындырмай элтир эркин джолубуз,
Байракъ тута, саугъа бере ишлегеннге.

КЪОБАН

Мен чыгъама кенг джагъанга, Къобаным,
Тынгылайма эжиуюнге, джырынга,
Къууанама сеннге, джюрегим-джаным,
Къууанама сени ариулугъунга.

Кетедиле кюнле, айла, джылла да,
Тюрленмейди таушунг, не макъамынг,
Кенгергенча айланч джолла, тарла да;
Амма, алгъындан джарыкъды къарамынг.

Урунама, джашайма бай, сау-эсен.
Ата джуртум насыбымды, сюеме.
Къайры барсам, къайда айлансам да мен,
Суусабыма, Къобан, сени кюсейме.

Къарачай шахарым, мени ариуум.
Джарытады сени кюнча кече да,
Сенде туугъанма, ёсгенме, бауурум,—
Суйгениме джокъду джетер ёлче да.

Джауум тубанла саркъыб мийикден
Иедиле салам айта, тансыкълыкъ,
Джауадыла сора чыгъыб кёкледен,
Келтириб таулагъа хурмет, нюр, байлыкъ.

Теберди бла ёмюр шохлукъ тутаса,
Ашыгъаса джолгъа джырларгъа бирге.
Суусуз, къургъакъ тюзлени уятаса,
Джан саласа алгъын джансыз джерлеге.

Энди сени артыкъ сыйлы кёреме,
Къучакълайса, къум тюзлени кючлейсе.
Хар тамчынг да багъалыды, билеме,
Кёз гинджибиз коммунизмге ишлейсе.

САУ КЪАЛ

Сау къал, ариу, джаша эсен,
Этме къайгъы, къушха тюзде,
Кёрюшюрбюз, ашыкъма сен,
Джокъду бюгюн къаллыкъ юйде.

Унутма тюз джюрегими,
Тюшгенд къоркъуу Ата джуртха.
Эсингде тут суюгеними,
Бер къолунгу, тыйма артха.

Къобханды джел, къарлы, къыйын,
Къыйынды буз, сууукъ анда
Джабылады джерни сыны,
Къаралыб ол кюнбатханда.

Джанады кёр, сахар, эл да,
Болады кюл, кёмюр, учхун.

Алай а бизде джюрек кёл да,
Деудю, батыр, бюкмез тохун.

Чыгъад алгъа къарнаш халкъым
Къаблайд джауну, кёмед джерге,
Айырылмаз болуб джолдаш,
Сакълайд сыйын, тутад ёрге.

Салмаз джюген фашист Гитлер,
Салмаз кишен—отдан кюер,
Сау тюбейик, урун, джигер,
Ол да окъду, джаугъа тиер.

КЪАРНАШЫМА

Ой, къарнашым Даут, сеннге джазама,
Бу назмуму, кюуюю кюн турушда.
Махданама, махданама, тюзлюгюнге базама:
Ёлгенсе сен джуртум ючюн урушда.

Кёк кюкюреб, чартлаб джерни ургъанча,
Тангнга дери тобла, окъла гюрюлдей,
Джукъласанг да кесинг мараб тургъанча,
Автоматынг джаугъа айланыб тютюнлей.

Солдат эдинг ётюрюкню билмеген,
Кишилики джюрегингден иймеген,
Къарангыда, джарыкъда да тенг кёллю,
Джашауунгда кукалыкъны билмеген.

Командиренг, тизгинингден къалмайенг,
Джолунг ачыкъ—къынгырынга бармайенг,
Батыр эдинг, аскерингде алгъаенг,
Фашистлеге чырта кечим салмайенг.

Коммунистенг, хорламынга базаенг,
Дунияда кыызбайлыкъдан тазаенг,
Солуунга да эки уруш арасы,
Джаугъа кыаршчы джыр, назмула джазаенг.

Китабларынг, назмуларынг; джырларынг
Урушлада бизге кыарыу бердиле.
Окыугъанла, джырлагъанла аланы,
Алларында хорламланы кёрдюле.

Джатхан джеринг джашил кийген талады.
Бу кыабырынг унутулмаз джарады,
Даут, атынг бизге юлгю болады,
Джигит ёлген—джюрекледе кыалады.

Партияны тюз джашыча ёсгенсе,
Кёб фашистни кесинг башын кесгенсе,
Джан кыарнашым, Даут, бизден кетгенсе.
Ал кыанымы—деб осият этгенсе.

Эркин болсун джатхан джеринг, кыарнашым,
Халкъым айтад—джангыз тюлдю бир башым,
Джаш кыанынгы джюз кыат алмай джауладан,
Болмаз менц кече джукъум, кюн ашым.

Хорлам бере, кыурчдан кыаты кыолубуз,
Чегибизден узакъгъады джолубуз,
Кыая ранда, гелеу кыаудан кюйгенча,
Фашистлени учхун этер отубуз.

Тюз кыалырла шагъат болуб кёргенле,
Джюрекледе джаралагъа нюр келиб,
Унутулмазсыз джуртум ючюн ёлгенле,
Сакъланарсыз сыйлы махдау берилиб.

КЪАЗАУАТНЫ УУУНДАН

Ол мени бла бир батальонда эди,
Чегибизден ары ётуб узакъда,
Ызына уа къарамайын бара эди,
Азат эте тургъанланы тузакъда.

Ура эди фашистлени хатерсиз,
Тюшмей эди атхан огъу да джерге,
Этмей эди джангыз атлам эсебсиз,
Кёме эди джауну терен, тар кёрге,

Кёкрегинде деу Ленини ордени,
Бере эди анга къарыу, къанат да.
Унутмай эд шахарланы, эллени,
Джерибизни кюйюб къалгъанын артда.

Ала ючюн атлай эди таукел алгъа,
Хорланганны билмей эди джолунда,
Бу ачыуну кечалмам деб алагъа,
Автоматы, бёлмей, джана къолунда.

Автоматы тура эди сууумай,
Къыза эди кёмюр отда мыдыхча,
Сюре эди джауну джаяу, солумай,
Ётгюр эди кеси къаплан-асланча.

Таулу джаш Магомет эд бу тулпар,
Тулпарлыгъын джуртум ючюн танытхан,
Тыймай аны къая, от, суу, неда джар,
Къанлыланы ач бёрюча улутхан.

Мийик тутуб Октябрны байрагъын,
Бек ийнамлы базыб уллу хорламгъа
Бара тургъанлай, тоб алса да аягъын, —
Тохтамады таукел баргъаны алгъа.

Къобалсам деб, джигит силкине эди,
Силкинсе да, джаш мураты толмады,
Дохтурлагъа: «Терк болугъуз!»—дей эди,
Алай а иш ол айтханча болмады.

Госпиталда кесдиле сол аягъын,—
Табылмады башха мадар багъаргъа,
Чайнай, кыса, джара этди джаягъын,
Ашыкъгъандан джаудан къанын алыргъа.

Магомет сау болгъунчун, от джукъланды,
Къазауат тохтады джауну джеринде,
Кюн ачылды, джарыкъ тийди, къууанды,
Къууандыла миллионла джер юсюнде.

Къууандыла ёлген, сау да биргелей,
Фашизмни къара джерге кёмгенлей.
Кёкию чууакъ ариу, таза кёргенлей,
Таула, тюзле джашил халат кийгенлей.

Къууаныргъа, айхай да, джол бар эди,—
Фашизм къоркъуу салгъан эди дуниягъа,
Анда джашау такъыр эди, тар эди, —
Совет аскер берди тынчыкъ саугъагъа.

Бу тынчыкъны бегитирге, сакъларгъа
Биз борчлубуз халкъыбызны аллында,
Бир хатерсиз, не кечимсиз хыртларгъа
Къазауатны суйгенлени барын да.

Унутмагъанбыз къазауатда ёлген
Джыйырма миллион адамыбызны,
Дагъыда кёб миллионла бла келген
Бутсуз, къолсуз къалгъан сакъатыбызны.

Ма аладан бири эди Магомет да,
Тау элине келген аягъы кетиб,
«Джуртум ючюн, керек болса,—дейди ол,—
Бараллыкъма сауланы джетиб...»

Артдан джазыу не боллугъун айтмады,
Айтмаса да, эси джолун танытды,
Адамлыгъын, эрлигин да атмады,
Кюйген элин джасандырды, джарытды.

Джылдан джылгъа атын сын бла
айтдырады
Ол тамада болгъан элни Совети,
Кёкюрегине джангы орден такъдырды
Джашау суйген кыйыныны кёгети.

Амма, джолу артыкъ узакъ болмады,
Ашландыла анда эски джарала,
Муратыча тизгининде кьалмады,
Башлады бир саргъала, бир кьарала,

Ауруу эркин солуу бермеди,
Байлады тешекге, джукъ джарамазча,
Дохтур кьарады, болумун суймеди,
Джашырды джатханын энди кьобмазча.

Да кьобмады, кюрешсе да силкиниб,
Санларын тюзетди «джолгъа» джарашыб,
Кёб ахсынды ол, джашаргъа термилиб,
Тенглери да джылай джерге кьарашыб.

Джаш Магомет кетди джашлай дуниядан,
Къзауатны кыйын джолларын ётуб,
Айырылды эли суйген анасындан,
Былай айта, бетин джалай уппа этиб:

«Анам, бюгюн тюнгюлгенме джанымдан:
Ахыр джолгъа тебрегенме, билеме.
Джылама сен аз да мени ызымдан,
Къарт бетинги джыйрыгъы бла тилейме.

Джуртум ючюн ёледиле бек кёбле,
Аладанма мен да,—махтан, къууан сен.
Унутулмайдыла ала ёмюрде,
Джашайдыла джюрекледе,... къал эсен...»—

Деб бошаргъа, джабылдыла кёзлери.
Къучакълады джарлы ана уланын.
Тохтадыла пахмулу, бай сёзлери,
Деу джюреги тохтатды терк ургъанын.

Бу ёлюм да къазауатны уууду, —
Анда тюшген джараларындан кетди,
Адамлыгъы сау элине туруду,
Биргесине кёб джыламукъла элтди.

Фашизмди къазауатны джандыргъан,
Аналаны джыламукъларын бардыргъан,
Бузча, кёкден къоргъашынны

джаудургъан.

Джерни юсюн адам къан бла джуудургъан.

Туугъанлы да биз тынчыкъны излейбиз.
Рахатлыкъ теджейбиз бу ёмюрге,
Шох джашауну башха джанын билмейбиз,
Кюн чыкыгъанда, кюн батханда,

хар джерде.

Тынчыкъны сакълагъыз,—дегенди Ленин.
Да сакълайбиз, тюз барабыз, ёсебиз,
Биз сюебиз джуртубузну хар джерин.
Бир элисин бир джаугъа да бермезбиз.

Ленини осиятын мийик тутабыз,
Сакъды бизни къулагъыбыз, кёзюбюз,
Бизге чабханны хатерсиз бутарбыз,
Эки болмай джангыз айтхан сёзюбюз.

АНАЛА

Джашау джолун, сыйын мийик тутханла,
Арбазланы джай кюнча джарытханла,
Сабийлеге биринчи хариф танытханла,
Махтау сизге, махтау сизге, сыйлы анала.

Юйдегиге темир къалала болгъанла,
Тенг урунуб кърал саугъала алгъанла,
Кёб ишледе ал тизгинледе баргъанла,
Махтау сизге, махтау, сыйлы анала,

Кюндюзча, кечеде да кёз къысмагъанла,
Сабий ючюн джукъуну хорлагъанла,
Он тамырны тартдырыб къарагъанла,
Махтау сизге, махтау, сыйлы анала.

Джаз башында кырдыкча джашнагъанла,
Кюн бетде баппаханнга ушагъанла,
Сабийлеге насыбха джашагъанла,
Махтау сизге, махтау, сыйлы анала.

Табигъатха джарыкъ сурат салгъанла,
Байлыгъына джюрекден къууанганла,
Рахатлыкъны сюйгенлей джакъларгъа,
Махтау сизге, махтау, сыйлы анала.

Кече болса, кече арада джатханла,
Эртден болса, Чолпан чыгъа къобханла,
Сабийле асыраб, сый табханла,
Махтау сизге, махтау, сыйлы анала!

УСТАЗЛА

Халкъым суйген усталыкъны алгъанла,
Сабийлени керти джолгъа салгъанла,
Кемликлени хорлай алгъа баргъанла,
Сау болугъуз, сиз, багъалы устазла.

Джарыкълыкъны джолун джайгъан джулдузла,
Адамлыкъны чархын тюзге бургъанла,
Джаш тёлюме акъыл бериб тургъанла,
Кёб джашагъыз, сиз, багъалы устазла.

Уллу халкъым алдаусуз махтагъанла,
Атаны-ананы да сыйлагъанла,
Заманамы джырын тюз джырлагъанла,
Сау болугъуз, сиз, багъалы устазла.

Мектябланы ариу, кирсиз тутханла,
Ишлерине хар кюнде къууанганла,
Табигъатны байлыгъын сакълагъанла,
Сау болугъуз, сиз, багъалы устазла.

Тархыбызгъа джангы бетле джазгъанла,
Айгъыр Къобаннга да тынгылагъанла,
Макъамын, сёзюн да ангылагъанла,
Сау болугъуз, сиз, багъалы устазла.

Тамбланы, бюгюнню туура кёргенле,
Джууаблы ишлерин уста билгенле,
Окъууларын ёсдюрюрге суйгенле,
Кёб джашагъыз, сиз, багъалы устазла.

ДОХТУРЛА

Ой багъалы, сиз багъалы дохтурла,
Заман айтханча, саулукъ сакълагъанла,
Адамланы джашауларын созгъанла,
Кёб джашагъыз, саулукъ сакълай, дохтурла.

Ким да билген, ким да суйген дохтурла,
Джамагъатдан сый да, махтау да алгъанла,
Джюреклеге ишлер ашау салгъанла,
Кёб джашагъыз, саулукъ сакълай, дохтурла.

«Сау болугъуз» дей, этебиз алгъышла,
Эшитигиз эгечле, эм къарнашла,
Арымагъан, не талмагъан тау къушла,
Кёб джашагъыз, саулукъ сакълай, дохтурла.

Къууанама, джырлайма, сизге джырла,
Джырлайдыла таш ёзенле, тау къарла,
Джырлайдыла акъ къаяла, къобанла,
Кёб джашагъыз саулукъ сакълай, дохтурла.

Юсююзден тешмей акъ халатла,
Къанатыгъыз джаяу джолла, къурч атла,
Борчугъузну толтурасыз солдатла,
Кёб джашагъыз, саулукъ сакълай, дохтурла.

Къарнашлыкъны, шохлукъну да тутханла,
Партияны джолу бла тюз баргъанла,
Талай аурууланы да къурутханла,
Кёб джашагъыз, саулукъ сакълай, дохтурла.

АНА ДЖУРТУМА ДЖЫРЛАЙМА

Совет къралым, джашнайса сен,
Нюрден тола сени ичинг,
Джерде, кёкде, сууда, тенгизде
Бегийд хорланмаз сени кючюнг.

Багъылгъандыла ачы джарала,
Уу бугъоула кетгендиле юсден,
Джашау аллынад, чагъыб ёсед,
Джарыкъ кюн тиед кызыл Кремлден.

Эркинлик ючюн таралгъан джюрекле,
Бюгюн джырлайла насыб джашаугъа.
Уу гыбыланы кюрутуб бошаб,
Кириб бары бирикген джолгъа.

Чалмаз бизни не джити кылыч,
Биз джау окъдан чырт ёлмезбиз,
Ургъанбыз, урабыз, урлукъбуз аны,
Эли джерибизни джаугъа бермезбиз.

Ма кърачыгъыз мени джуртума,
Силкинед ол алгъа атланыб,
Кесин ургъаннга хазырды джууабха,
Къалыр джау джеринде къабланыб.

Ойлашчыгъыз, къалай насыбды
Эркин джюрюген уллу джеринде
Къара кюнледен ёмюрге кутулгъан,
Джашаргъа жангы туугъан элинде.

Айланыгъыз сиз совет джуртума,
Къалдырмагъыз аны эли джерин,

Кёрюрсюз джашнагъан нюрлю джашауну,
Барында болур татлы тенгинг.

Толубду кьууанчдан джаш джюрегим,
Мен тюз джашыма ана джуртуму,
Дженгилди саным, джашды кьаным,
Ёхтем джырларын джырлайма туру...

ДЖАШАУ БАЙДЫ

Джашау байды, кьууанчлыды джеримде,
Ариу джаша, абынмазча, таймазча.
Джигер урун шахарымда, элимде,
Джашауунга артдан сокьуранмазча.

«Тюкюрюк баш джармайды»,—деб сакълама,
Бар тюз джолну, ал тизгининден кьалмазча.
Баш Законну бил, суй, толтур, джалыкъма,
Джашауунга артдан сокьуранмазча.

Тынчлыкъ бла коммунизм—джарыкъ кюнледе,
Ленин бла, Ленин кьурагъан Партияча,
Керек кюннге хазырланыб тур, дейдиле,
Джашауунга артдан сокьуранмазча.

Къарнашлыкъны, шохлукъну да мийик тут сен,
Ол къарыуду, сыналгъан хорланмазча.
Джуртум ючюн джаша, ишле сау-эсен,
Джашауунга артдан сокьуранмазча.

Мен джырлайма джигерлеге хар иште,
Джигитлеге джаш джюрегим кьанмазча,
Таукел атла насыб ючюн кюрешде,
Джашауунга артдан сокьуранмазча.

ДЖАШ ТЁЛЮМЕ

Сабий тёлум, джаш тёлум, сен билегим,
Сёлешеди, джырлайды, кёр къаламым.
Суйген тёлум, джаш тёлум, сен джюрегим,
Ал сёзюмю, сенгенд назмум, саламым.

Багъалыса, сыйлыса сен, джаш тёлум,
Къууанчлыса, джарыкъса эм джукъланмаз.
Махтаулуса, джнгерсе сен, токъ кёлум,
Муратынг бир ашхы кюнюнг—бокъланмаз.

Такъыр эди джаш тёлюню джашауу,
Болмай алгъын эркинлиги къолунда.
Кючю эди сатыб тымсыз ашауу,
Чыгъанача тутуш ташлы джолунда.

Эски заман болуб тюзге бууала,
Джумдурургъа, харам гыбыт, джау салыб,
Чакъмай терек, къаудан къаты ууала,
Тута эди ач, джалангач, къан алыб.

Джалчы джалынг бир башынга джетмей эд,
Кетселе да джылла, кёрмей ышыкъ сен.
Дин, шерият, закон азат этмей эд,
Кюрешсенг да табмай, ишден джан, эсен.

Ёксюз, факъыр, сабий сыртда, джаланда,
Джайы, къышы къалыб джылы къоншусуз,
Кече сууукъ, кюню да къар, боранда,
Къайры айланса къараса да орунсуз.

Былай эди кёбню азгъа тенглиги,
Джарлы тёлю саналмайын инсаннга,
Эли да атламыны кенглиги,
Къошулмай ол керти адам тюз джаннга.

Джюгюнг ауур къарыуунга къатылыб,
Бетинг джибиб, джыламугъунг акъгъанлай,
Чыкъдыкъ алгъа учханча биз атылыб,
Октябрны джели джууукъ къакъгъанлай.

Ышардыкъ биз хар саныбыз бошланыб,
Джолубуз кенг, жарыкъ кёрюб кёзюбюз.
Кирдик ишге ёмюр джангы башланыб,
Эшитилди, табды сыйын сёзюбюз.

Андан бери атлагъан къыркъ джылыбыз
Джашау бек кёб басыхчладан ётгенди.
Хорламлада батыр ёсген саныбыз,
Чырт хорланмаз социализм ётгенди.

Бюгюн къара байлыгъыма халкъ табхан,
Кюкюрейди май кырдыкча къат-къатым,
Энчи мюлкню ара мюлкге ол бургъан
Тюзетеди тауну, тюзню къанатым.

Махтанама бу насыбха джаш туугъан,
Айча туугъан шахарыма, элиме.
Джокъду тилсиз, джокъду сокъур сен къууан,
Сыйды къартлыкъ, ачыкъды джол тёлуме.

Ачыкъды джол, къарнашды бил хар джерим,
Дуркъум терен, кёгетим бай, толубуз.
Шагъат айтыр элтген бизни джаш тёлум,
Ленинчи къурч партиягъа борчлубуз.

Къарнашбыз эм туугъан черкес, къарачай,
Ач тёшюнгю, кыс кесинге, къучакъла,
Шохлукъ кюнде, хорламды ол, кенг джай,
Ёсдюр, бегит, кёз гинджингча тюз сакъла.

Сюйген тѣлюм, джюрют кесинги, таб атла,
Кѣргюз кесинги, мизам къаты, джел алмаз.
Кѣлтюр мийик тизгининги, кенг къатла,
Таза джигер—иште артдан къарамаз.

АНАМ

Къууанчымса, туугъан анам, татлы анам,
Сенден джангыз джанымы да тыймам мен,
Махтауумса, суйген анам, сыйлы анам,
Махтаууса сау джуртуму, джаша сен.

Тогъуз айны тар къарнынгда тутханса,
Мени ючюн кѣб теринги атханса,
Джаш башынга акъ джабагъы артдыра.
Эмчегинги он тамырын тартдыра.

Кѣб кеченги, кюнюнгю да ийгенсе,
Бешигиме къатыб къолунг, аягъынг,
Джанынгча сакълагъанса, ёсдюргенсе,
Ана нюрюн тѣгюб эки джаягъынг.

Бешик джырынг бешигими тебрете,
Меннге джукъу, акъыл, ангы, эс эди,
Минги Таугъа, Доммайгъа да тенг джете,
«Анангыча суй джуртунгу»,—дей эди.

Да суюме, анам, тюзме антыма,
Ата джуртум джарыгъымды, къаралтмам,
Аны ючюн ал тизгинде барама,
Чюйре атлаб, бетинги да уялтмам.

Эсимдеди, анам, сѣзюнг багъалы,
Керек болса, джети кѣкден ётерме,

Тамбланга бол кьайгысыз, ийнамлы,
Кёкюрегими сеннге кёпюр этерме.

Кёкде учсам, кенг джериме тюшсем да,
Сени насыбха бёлерге излейме.
Джаннган отха, кьобхан суугъа кирсем да,
Халкъым бла бирге джашау тилейме.

Къууанама, анам, этда алчыса,
Бийчесында отлай колхоз малларынг,
Ийнек саууучу, орденли малчыса,
Уллу иште джарыкъ ойнай санларынг.

Мен джырлайма бюгюн сени саулугъунга,
Махтанама «анам» деген сёзюме,
Къор болайым, суйген анам, джанынга.
Уумам, чёб болуб тюшсенг да кёзюме.

БЕШИК ДЖЫР

Борисчигим, джукъла, бай-бай этейим,
Ашыгъама, сора ишиме кетейим,
Санга улан, къыз бешикле бёлейим,
Толгъан айча, толу юй болуб кёрейим.

Ата джуртум джарыгъымды, сыйлайма,
Джуртум ючюн урунама, джырлайма,
Анангы суйгенча суйгюн сен да аны,
Олду берген бизге кюнню, насыбны.

Атанг, ананг айтханнга бек тынгыла,
Айтханлары джашау джолду, ангыла,
Сёзлерине къашынгы теш, багъа бер,
Аны излейд бизни заман, бизни джер.

Джылкы айдагын, Бийчесында кьой кютюн,
Ешюнюнде алтын медаль джюрютюн,
Москвада МГУ-ну да бошагын,
Ишлей, джырлай, сен рахат джашагын.

Джашауунгда таб атлагын, тюз баргын,
Мийик тутхун коммунизмни байрагын,
Минги тауча, тенглерингден баш болгун,
Сау дуннягъа сен айтылган джаш болгун.

Кёк кьойнуна киргин, джангы джол салгын,
Узакъ айдан меннге къараб ышаргын,
Къууанч эте, джерибизге къайтхын,
Партияма джангы хапарла айтхын.

Борисчигим, джукъла, бай-бай этейим,
Ашыгъама, сора ишиме кетейим,
Сеннге улан, къыз бешикле бёлейим,
Толган айча, толу юй болуб кёрейим.

АНТЫМ

Совет адам—сыйлы атым,
Махтауду бек, сыйды багъа.
Тохтагынчы тебмей къаным,
Ант этеме тюз барыргъа!

Борчлуду бу дейди саным,
Алчыды ол урунургъа,
Тохтагынчы тебмей къаным,
Ант этеме тюз барыргъа!

Къуанама, аз кыйыным
Табады кѣб хайыр, саугъа,
Тохтагъынчы тебмей къаным,
Ант этеме тюз барыргъа!

Байды джашау, тынчды халым,
Джокъду кыйгъым тамблагъа,
Тохтагъынчы тебмей къаным,
Ант этеме тюз барыргъа!

Тенгди, эркин-батыр халкъым,
Шохду кърнаш иш арагъа.
Тохтагъынчы тебмей къаным,
Ант этеме тюз барыргъа!

Керти сѣздю туура джагъым,
Айтмам кыйсыкъ, кетмем солгъа,
Тохтагъынчы тебмей къаным,
Ант этеме тюз барыргъа!

Бизге кършчы турса къанлым,
Мен хазырма бююн джолгъа,
Тохтагъынчы тебмей къаным,
Ант этеме тюз барыргъа!

Джуртум мени—суйген джаным,
Сенде табдым джаш болургъа,
Тохтагъынчы тебмей къаным,
Ант этеме тюз барыргъа!

Партияса—кѣз джарыгъым,
Сенсе тийген, кюнча, алгъа,
Тохтагъынчы тебмей къаным,
Ант этеме тюз барыргъа!

ЮЙ БИЙЧЕМ

Къутас чачлы, керме къашлы юй бийчем,
Багъалыса, джалбарама, сюеме,
Сеннге джашау тилейме кюнюм, кечем,
Арбазымы жарыгъыса, билеме.

Юйдегиме сыйды татлы хар сёзюнг,
Айтханынга чабадыла джууабсыз.
Барына тенг ышарад къашынг, кёзюнг,
Барадыла эркин джолда айыбсыз.

Кёб кеченги-кюнюнгю да иесе,
Бир-бирине джетмей эки кирпичинг,
Сагъыш эте, бёрю тон да киесе
Алай а терк басылады джюрегинг.

Джолунг уллу насыбхады, шагъатма,
Сау дуня барлыкъды ахыр алайгъа,
Сен—юй бийче, мен да сеннге къанатма
Сени кёрмесем, къарайма толгъан айгъа.

Сени кёрмесем, къарайма джулдузгъа,
Тангны атханын билдирген чолпаннга,
Къарайма Къобан ёзенинде къундузгъа,
Сенден башха табмайма дарман джаннга.

Биз джашлыкъда бир-бирибизни билгенбиз,
Элли джылны джашаб келебиз бирге.
Анда джылы, сууукъ да кёб кёргенбиз,
Кёз-къаш туюуб къарамагъанса джерге.

Элли джылгъа талай сабий ёсдюргенсе,
Джанынгыча сакълаб джолгъа салгъанса.
Биринчи атламланы ишге юретгенсе,
Джигит ана орденни да алгъанса.

Талай сабий ёсдюргенсе кьолунгда,
Батмагъанды ажым этген бир кюнюнг.
Ишлей, джырлай баргъанса кенг джолунгда,
Тюненеден джарыкъ болуб бюгюнюнг.

Окьюу-билим алгъандыла бары да,
Ишлейдиле турмай артха эриниб,
Колхозлада, совхозлада, хар къайда,
Джашайдыла насыблагъа бёлюнюб.

Ала бизге энди бек джарайдыла,
Этедиле джашау созар мадарла,
Кереклибиз болмаса да къарайдыла,
Келиб юйге, тыймай къаяла, джарла.

Бу бары да сени адамлыгъынгды,
Сени уллу кыйынынгды, ишингди.
Айча нюрюнг, кюнча ана джарыгъынгды,
Джуртум чагъар, джашнар ючюн

кюрешинди..

Къор болайым сенге, бийчем, ариуум,
Энтда бек сюеме, джашау къызгъанмасын.
Сенсе джаным, иште кючюм-къарыуум,
Тоханамда сенсиз чыракъ джанмасын.

НАНЫКЪ

Джерни джюзюн аулаб,
Кёкню кьойнун къармаб,
Кёксюлдюм кёкледе джашайса,
Къара керме къашлы,
Бурма къутас чачлы,
Наныкъ, баппаханнга ушайса..

Джанаса джулдузча,
Джумушакъ къундузча,
Кюн да тохтаб сенинге къатады.
Алтын тегерекча,
Тамам ма сенича,
Кюле, сейирсине батады.

Ой, Наныгъым, дейме,
Алай а кермейме,
Кыйналама, бил да джазыкъсын.
Сенсе деб къарайма,
Юзмей ийнакълайма
Гокка хансчыкъланы барысын.

Тюз иште чыгъаса,
Баш орден тагъаса —
Хорламынгы билдим мен анда.
Суратынгы алыб,
Джаягъыма салыб,
Тансыкълайма уллу Москвада.

Кече джукъласам да,
Кьуллужьгъа чыкъсам да,
Биргемесе хар бир заманда.
Меннге джюрек, джан да
Бир сенсе дуняда,
Суйгенлей турлукъма хаман да.

Бююн мен аскерде,
Тамбла колхоз джерде —
Энтда саугъала алырбыз
Сора биз ёмюрге,
Къууанч эте, бирге
Ариу, Наныкъ, джашаб къалырбыз...

БУЛБУЛЧУКЪ

Олтурама письмо джаза наныма,
Окопда джырлай, къууана,
Суратынгы салыб туура джаныма,
Къатымдача къарай, уяла.

Элибизден учуб келген булбулчукъ,
Хапарынгы меннге айтады,
Тынчды дейди анда ишле, ариучукъ,
Джууабымы алыб къайтады.

Тюшюреме булбулчукъну эсеме,
Къанатынгы къагъыб ийнакъла,
Саугъачыкъиы бериб аны кесине,
Мени ючюн джылы къучакъла.

Ертен джанад, узакъ бизни арабыз,
Ишле, наным, хайыр берирсе,
Джауну сюрюб, кюн батханнга барабыз
Хорламымы джууукъ кёрюрге.

Тауда, тюзде къарла, бузла эрирле,
Чапракъла кюйюб агъарла,
Тунчукъгъанла джолларына келирге,
Баппаханла суююб чагъарла.

УНУТМА

Джарыкъ джулдуз кюннге айланыб къарайды,
Ачыкълыгъы джюрегиме джарайды,
Бети кетиб, онгуб,
Таууш этмей, солуб,
Ариу Бадий бюгюн алайды.

Майны нюрю юсюбюзге тѣгюлюб,
Къарагъаннга ариу сурат кѣрюнюб,
Эси кетиб аны, —
Сюймекликге джаны,
Акъылы тенгине бѣлюнюб,

Татлы тенги Алий анга джетеди,
Джылы джетиб ол аскерге кетеди,
Къакъмай эки кѣзюн,
Туура айтыб сѣзюн,
Бадийине болджал этеди.

Къылычымы джаугъа джити тутарма,
Къайры барсам, биргемесе, джокъларма,
Бюгюнча турурса,
Таймай урунурса,
Мен да чегибизни сакъларма.

Келир заман ашыкъмайын тѣзгеннге,
Алгъа къараб тюз джашауун кѣргеннге,
Письмола иерсе,
Джюрекле билесе,
Байланыбды эки сюйгеннге.

Ашыгъырма, булбулчугъум, джетерге,
Суратынга къарай, джууаб этерге,
Саламыбыз бирге,
Борчунгду ёмюрге,
Джолунг ачыкъ туура кетерге.

Къралыма ёмюр тынчлыкъ излеyme,
Алий, олду насыб бизге, билеме,
Сюймеклигим сенде,
Джигит бол аскерде,
Антынгы унутма, тилейме.

Айтылырса эм джуртунга, джеринге,
Батырлыкъны алсанг иймей кёлюнге,
Джылтыраб келирсе,
Къууаныб кюлюрсе,
Орден тагъыб кёкюрегинге.

ДЖАНГЫ ДЖЫЛ БЛА, ДЖОЛДАШЛА!

Джолдашларым, джангы джыл бла
Алгъышлайма сизни, тёлюсю Октябрны,
Баргъан, джашауну баш толкъунуна
Тюзете ёзенни, тикни, джарны.

Насыблы, татлы джылыбыз келди,
Къучагъын джайыб, ариу суйюнюб
Къараб аллына минг миллионла,
Бетлери суйюнюб, ышарыб, кюлюб.

Керилиб, галшыб джюрекле бары,
Джарыкъды бизни баргъан джолубуз,
Бурады, къурайды, элтеди алгъа
Бирликни тамалын тутхан къолубуз.

Джаз тереклеча, чагъады джуртум,
Джашнайды, ол, тоюнады азмай,
Кетмейди бизден джангыз джыл да,
Историягъа хорламла джазмай.

Джашаугъа таянчакъ табалла бизде
Термилгенле бугъоуну зорунда,
Къызыл байракъны тутуб ёрге,
Бараса адам улуну аллында.

Шууулдайла джибериб чачларын,
Джашнайдыла джохар сабанла,
Джайгы кюнча, жарыталла джерни
Алтын тюрсюнлю мермер шахарла.

Барады анда кьанлы кьазауат,
Запад, Восток кьатышыб тубаннга,
Тюбейди кьууанчлы джангы джыл бизге,
Кёллендире бизни алдан алгьа.

Келир джангы, кетерсе сен да,
Алай а кьалыр сени кёгетлеринг,
Джыллада кибик, быйыл да джашнар
Чагьыб баргьан кьыйырсыз джерим.

ПОЭМА

ГЕРИЙНИ ДЖАНГЫЛЫЧЫ

I

Чардакъ тубан таугъа къонуб,
Джазгъы къар да хире болуб,
Чыммакъ бети энди онгуб,
Тюбюндеги джер да солуб,
Тар ёзенле суудан толуб,
Эришгенча ташла улуб,
Саркъадыла тенг къошулуб,
Заман майды, ариу чагъыб,
Терекле да мынчакъ тагъыб,
Кийикле да тулукъ къагъыб,
Семиртгенча иркни багъыб,
Отлайдыла тюзге агъыб,
Хауа таза джюрек суююб,
Джер да айбат, джашил кийиб,
Кюн да ачыкъ, джарыкъ тийиб,
Таякъларын туура ийиб,
Таныгъанча адеб билиб,

Ышаргъанча терен кюлюб,
Тохтагъанча джолун бѣлюб,
Накъут-налмаз хазна кѣрюб,
Къарайды бек сейирсиниб.
Да къарайды кенг талагъа,
Шагърейча туруб алгъа,
Тоюб джатхан къара малгъа,
Орта бойлу къонгурмыйыкъ
Сабыр кѣллю узунджаякъ
Сакъ сюрюючу Исмайылгъа.
Таб къалача кѣкбаш, уллу,
Акъ сюртюлген кыш фермагъа
Пешча джылы къой толмагъа,
Тала эркин, кѣб байлыгъы,
Нартюх ханс джайлыгъы,
Исмайылны бар таблыгъы,
Малгъа керти усталыгъы,
Чох тигилген джюн башлыгъы,
Насыблыды бу джашлыгъы,
Къууанчлыды эм къартлыгъы.
Къойчу сыйды бирлик къолда,
Махтауду, бил, эркин джолда,
Дейди Исмайыл сынаб алда,
Кеси сюрюю арасында
Кютеди къой хар къуру да.
Биргесине кече-кюн да
Сыбызгъысын согъуб анда,
Юсюндеги къара джамчы,
Тау джауумда иймей тамчы,
Туугъанындан мал къууанчы,
Ишинде да хаман алчы,
Болмай джангыз бир къоранчы,
Табыб алдан кѣб тилегин,
Мал да билиб хакъ джюрегин,
Этиб борчун, тутуб чегин,
Еседи тюз билиб эбин,

Орден джасаб кёкюрегин,
Минги тауча туура элге,
Ие болуб колхоз джерге,
Ишлейди кюн ётмей белге,
Джабалакъ, туз тюл эрирге,
Юлгюлюдю таза кёлге,
Джигер къартха, джаш тёлюге,
Чалышдырыб къолун бирге,
Ауурлугъун салыб юйге,
Тургъанлагъа эки жанлы
Мазанча терс джол акъыллы.
Къаршчыды ол бар хаулеге.
Мазан элде бир фитначы,
Мангылайын джабыб чачы,
Уугъа кетиб джазы, къачы,
Уру болуб хар джубанчы,
Тюзге ауур, сёзю ачы.
Таб атларгъа унамайды,
Тамблагъа къарамайды,
Ишни борчха санамайды.
Халал къыйын ашамайды,
Ач къоркъуусуз джашамайды,
Бир тенгине ушамайды,
Мазан бир кюн эртде туруб,
Сакъалын да гымых къырыб,
Бетин, къолун дженгил джуууб.
Нартюх какны ашхы уруб,
Мал табайым деб къыдырыб,
Къатынына бетин буруб.
Машинагъа чабды солуб,
Джетди анга ичин уруб.
— Атылгъанса, Мазан, тейри,
Сакъалынгы джабыб тери,
Узайгъынчы мындан кери,
Не болгъанды? Айтчы бери,
Мен джарарынг болса сени,

Болушурма, ийнан, — деди,
Къой ферманы тамадасы.
Эски тенги узун Герий:
— Джаш табханды Къанитатым,
Гокка кёзлю, ай суратым,
Толгъанды бек кёб муратым,
Джазылгъанды энди атым.
Ариу болду таб кёргеним,
Герий, барды сёз бергеним,
Къанитатха джюкленнгеним,
Джокъду бююн бир кесерим,
Къурманлыкъ деб барыр джерим,
Сенден башха татлы тенгим,
Аны ючюнд бу келгеним,
Бычакълыкъды излегеним,
Бек мадарсыз тилегеним,
Огъай деме, иш алайды,
Балны тутхан бал джалайды,
«Бал тутхан бармагъын джалар»—
Мюлк, ырысхы къолунгдады,
Абынмазлыкъ джолунгдады, —
Деди Мазан, джууаб алды,
Герийге мннг разы къалды,
Эки малгъа бичим салды,
Джюз сомду—деб узатды.
Герий сомгъа бузча къатды,
Хурджунуна дженгил атды.
— Мазан, тенгим, джаным, кёзюм,
Эки болмаз сеннге сёзюм,
Тамблагъа салчы тёзюм,
Юйюнгде уа айтма хапар,
Ачылмасын тотум, джезим.
Ингир бола къалмай артха,
Малны джыя стауатха,
Танытмай сен джашха, къартха,
Арбаны да джегиб атха,

Чыкъ къарамай джолну сыртха.
Алгъа барыб ишни созмаз,
Исмайылны кёлю азмаз,
Берирме джюз, азны алмаз,
Аллай бирсиз разы къалмаз,
Эки иркге къолну салмаз,
Ачха кёрсе хапар джаймаз,
Айтханымдан чыртда таймаз,
Огъай дерге бир да болмаз,
Тамадама, нечик къоркъмаз,
Унамаса сёзю толмаз,
Менсиз аны иши онгмаз,
Стауатха къонуш табмаз,
Эслеб джюрю, адам келсе,
Къонакъча тур, къошда кёрсе,
Бек къашытыр, муну билсе,
Милициягъа къагъыт кирсе,
Къарангыда сен кетерсе,
Юйюнге кеч тынч джетерсе,
Экисин да терк кесерсе,—
Деди Герий таукел анга,
Харамгыбыт джуг Мазаннга,
Бушуу джокъ бар заманнга,
Халкъгъа тюшген бу зараннга.
Харс келгенлей къобузуна,
Сёз да къошмай ауазына,
Мазан къайытды ызына,
Ашыкъгъанча болджалына,
Джата-къоба чыкъды тангнга.

II

Къобан ташыб, суу тиллениб,
Метр къалын бузла эриб,
Джангур джауа, тубан келиб,

Чамланганча терсин билиб,
Кюн да къарай къашын кериб,
Экисине налат бериб,
Исмайыл да джылы кийиб,
Сюрююне акъыл ийиб,
Къойла бла хансха кириб
Тургъанлай, сакъ малын суююб,
Герий чыкъды атха миниб,
Белибауу тыкъ, кекириб,
Аракъыдан бек эсириб,
Алынганча ол джекириб,
Джарлы атны тери агъыб,
Къамчи тийсе налы чагъыб,
Чаба эди кючюн салыб,
Къыйналса да бели талыб,
Тюшдю сора Герий арыб,
Къой сюрюуге джууукъ барыб,
Нохтасындан ташха тагъыб,
Джашны кенгден къанын таныб,
Нёгеринден бери алыб,
Мурат этиб къайырыгъа,
Адамлыкъдан айырыгъа,
Кукалана Исмайылгъа,
Сёз башлады бек джагъылыб;
— Мазан сени бек излейди,
Къууанчыма келсин, дейди,
Къурманлыгъым джожьду мени,
Бир бычакълыкъ берсин, дейди,
Бу джюзню да ол ийгенди,
Алсын деб, минг тилегенди,
Сёз айтханча болдурурбуз,
Анга эки мал борчлубуз,
Аны ючюн бир къолубуз,
Джарлы болмаз колхозубуз,
Билген чыкъса джондурубуз
Агъач атха къондурубуз,

Сагъыш этме орунларын,
Эгиз бла толтурурбуз...
Исмайыл бек сейирсиниб,
Бу сёзлеге джийиргениб,
Акъ бети да джюз гюрлениб,
Таб къымгъанча ол илгениб,
Акъылын кёб джерге бёлюб,
Эки кёзю экили кёрюб,
Болмайд чыдаб неда тёзюб,
Таш, агъач да аны сезиб,
Къарагъанча бары билиб,
Санларына сууукъ уруб,
Бир-бирде уа, отча кызыб,
Кёмкёк ариу хансны джырыб,
Сёлешалмай талай туруб,
Сора айтды аллын буруб:
— Айыб этдим, Герий, сеннге,
Къалай айтдынг муну меннге?
Табмадынгмы тенглик ёнге,
Ийме сёзню кёб тереннге,
Джакъма кирни этекге, дженгнге,
Сал джолунгу менден кенгнге,
Мен адамма, сатлыкъ тюлме,
Алай учуз, сыйсыз кёрме,
Мен кьойчума, меннге кюлме
Насыблыма, халкыгъа тюзме
Мен тазама, джаргъа сюрме
Излемейме азаб-тюрме
Тюз келгенме, джолну бёлмем,
Джуртума терс иннет билмем,
Джашау бирди, эки ёлмем,
Къойгъа джыйын джанлы иймем,
Бир туякыгъа, тюкге тиймем,
Бар Мазаннга, айт кесине,
Уру джауду, сал эсине,
Мелхум байлыкъ иесине,

Хар джигерни биргесине,
Сомун берсин төресине.
Сенича сакъ келечисине.
Мор башлыгъын джерге атыб,
Морт джылкъаны бокъусуратыб,
Исмайылны сёзю татыб,
Бир кёзюуде ол сир къатыб,
Экинчи да ичин тартыб,
Бети онгуб, кёзю азыб,
Эсиргени терк аязыб,
Аякълары тогъай джазыб,
Къамчи бурну джерни къазыб,
Джекиргенча анга базыб,
Герий чыкъды ачуланыб;
— Бююн менме мал тамада,
Менме ие бу фермада,
Таб тынмасанг сау колхозда,
Джокъду сени чотунг аз да,
Сёз айтыргъа меннге чыртда,
Сагъыныргъа алда-артда.
Къарама сен, кёзюнгю джаб,
Эшитме сен, орнунгу таб,
Сёлешме сен, тилинги къаб,
Джумушума сёзсюз терк чаб,
Огъай десенг, ма былайда,
Кесинг салгъан стауатда,
Беш джыл кютген къойларынга,
Сени суйген малларынга,
Эркин джарыкъ сыртларынга,
Гёлеу ханслы ранларынга,
Къалмаз джангыз ийсинг да,
Берсенг билмез бир адам да,
Айт сёзюнгю сагъыш эт да.
Исмайылны тууралыгъы,
Джюрегини тазалыгъы,
Колхозуна багъалыгъы,

Ише керти усталыгъы,
Кесини хар адамлыгъы,
Тюз акъылын терсейтмеди,
Герийлеге тенг этмеди.
Таныб ариу, билиб джагъын,
Аз джаяракъ кенг къучагъын.
Джерге уруб чум таягъын,
Алгъа салыб онг аягъын,
Ашыкъмай ол тынч акъырын,
Джашырмай, таб ачыб барын,
Къарангысын, бузун, къарын,
Айтды джабмай тигин-джарын:
— Бирди башым, бирди сёзюм,
Тамадаса, джокъду сезюм,
Къараса да малгъа кёзюм,
Аямайма, салма тёзюм!
Алай а, бил, тилим чалмаз,
Тюзню ашы тюзде къалмаз,
Таб къалса да, бёрю ашамаз,
Ашаса уа—сау джашамаз,
Бёгек сёзюнг, богъакъ салмаз,
Исмайылдан тишлик алмаз,
Сен сатлыкъса, къолунг толмаз,
Исмайылма-мыйынга джаз,
Меннге башха акъыл туумаз.
...Къургъакъ Герий тохтаб алай,
Къызгъаны да сууукъсурай,
Джукъа, гымых чачын тарай,
Эки эрнин кёзюу джалай,
Сюелгенча сёз хазырлай,
Джырлагъанча, аз мурулдай,
Джан-джанына дженгил къарай,
Хиджи салыр мал сымарлай,
Исмайылны табын марай,
Къайтарыб айтды былай:
— Исмайыл, сен бир тынгыла,

Мени иги бир ангыла,
Кесинг кютген ма бу малла,
Чаракъуйрукъ семиз къойла,
Экибизге къарайдыла,
Кёлюбюзге джарайдыла,
Этмей ишни ала-чола,
Ненча джойсанг, кесинг да ала,
Кюнде джангы табадыла,
Санларын тынч толтурадыла,
Нек къоркъаса? Айт, билмейме,
Сеничаны мен суймейме,
Не этсем да, ма кюймейме,
Не джойсам да, ёкюнмейме,
Аны ючюн кёр халымы,
Бузмай къызыл джаш къанымы,
Къыйнамай иш сау санымы,
Инджитмей сёз бир джанымы,
Табмай киши аманымы,
Ийгенме кёб заманымы,
Туралмай мен энтда ансыз,
Болалмай мен элде сансыз,
Шагърейсиз не танышсыз,
Джылы орун, семиз ашсыз,
Къалайда да болмай джакъсыз,
Алай а, ма, къалыб малсыз,
Мазан бюгюн къурманлыкъсыз,
Къыйналады джаны табсыз,
Къоймайыкъ биз аны хакъсыз,
Ким джашайды бир суабсыз?..»
Исмайил хош, разы болмай,
Джюреги тынч, рахат къалмай,
Эки кёзюн къойдан алмай,
Герийге таб джолун салмай,
Кирпиклерин аз да къакъмай,
Кесди джиги, ол томурмай,
Бешиджыллыкъны биз сюзгенбиз.

Тюздю, ариу, сый дегенбиз.
Толтурургъа сёз бергенбиз
Керти совет адамча биз,
Сёзюбюзге хакъ иебиз.
Эг керекди ишчилеге,
Къумач, кийим джибергенлеге,
Колхоз, совхоз кенг тюзлеге,
Темир атла бергенлеге,
Турналача, мийик кёкге
Деу къушланы тизгенлеге,
Коммунизмни джулдузларын
Айгъа, кюннге ийгенлеге,
Къурч къалача чегибизге
Махтау, сыйлы джерибизге,
Батыр туугъан аскерлеге,
Джокъду анга огъай дерик,
Тюзге къаршчы сёлеширик,
Джокъду терсге къашын керлик,
Халкъгъа заран джолгъа кирлик,
Сеничагъа салам берлик.
Джашау суйген, биз барыбыз,
— Бешджыллыкъгъа урунабыз,
Борчубузну толтурабыз,
Къарнаш болуб, генг барабыз,
Халкъгъа насыб туудурабыз.
Сен а аны унутаса,
Антынгы терен джутаса,
Джолну терс джанын тутаса.
Джолунг сени къыйынлыкъды,
Тюз джюрекге минг ыйлыкъды.
Айтма джангыз, айтма эки —
Ол ёмюрде болмазлыкъды.
— Терсди джолунг, бюгюлмезме,
Ууду къолунг, сюелмезме,
Джокъду энчинг, мал бермезме,
Колхоз мюлк бла сый кёрмезме, —

Деб кетерге кёл алгъанлай,
Къуру джангыз атлагъанлай,
Мазан джетди дуу джаннганлай,
Алашагъа къатылгъанлай,
Таб къол ташча атылгъанлай,
Сора сезди джел ургъанлай,
Кючюн анга эм бургъанлай,
Суууду, сёз сагъыннганлай,
Беш джыл къойчу болуб джигер,
Табылмай тенг, аны бюгер,
Къолу алтын, тюйме тюер,
Бети джарыкъ кюнча тиер,
Сени ючюн насыблы джер.
Халкъым ючюн болсам да сер,
Ишлерме тюз, аямай тер.
Таб атлайыкъ, къолунгу бер, —
Деб, урунган, ким да суйген,
Ким да махтау, салам ийген,
Джаш Исмайыл хорлатмады.
Ариу сёзге бет сатмады,
Кирге къолун узатмады,
Туура барды талатмады,
Не къарантха къоркъутмады,
Неда боран къалтратмады,
Ишин суйдю, къучакълады,
Кёлюн айтды, таб сакълады,
Герий а кёб ойлашмады,
Энди бир да джууаблашмады,
Исмайылны сёзю аз да
Джюрегине джарашмады,
Къаралды ол, темир болду,
Саргъалды ол, дженгил онгду,
Бурун суюклери турду,
«Кет юйюнге, ма бу джолду»,—
Деди, ачыу дерт алгъанча,
Исмайыл къатыб берчча,

Андан оноу сёз соргъанча,
Буйрукъ берди, таш тёзmezча.
Исмайыл да сан этмеди,
Аны ючюн туруб кетмеди.
Колхозуна борчун билди,
Сюрююуне барыб кирди,
Тарыкъгъанча ол алагъа,
Ёретинлей хапар тизди.
Ой, къойларым, тюз малымсыз,
Сюеме бек, таб джанымсыз,
Не десегиз сиз табасыз,
Меннге толу ийнанасыз,
Иегизгеча ийнанасыз, къарайсыз,
Къыйыныма къууанасыз,
Джокъду бизни кёл къарабыз,
Бир-бирибизни тынч танийбыз,
Къоймагъанма сизни ашсыз,
Этмегенме джангыз башсыз,
Алай а, ма, арт сагъышсыз,
Герий, бизни тамадабыз,
Турмазма деб хыянатсыз,
Къутулурма деб джууабсыз,
Излейди ол, бир уятсыз,
Мал кымаргъа, этиб сансыз.
Къойла анга джити къараб,
Айыргъанча, сакъ тынгылаб,
Къыйналгъанча, сёз ангылаб
Сюеледиле, тюз мангыраб,
Къой кюушенмей, акъыл ийиб,
Силкиннгенча, керти сезиб,
Герийни терс-харам кёрюб,
Кетселе да налат бериб,
Герий рахат къалалмады,
Джюреги хош болалмады,
Алгъа чабмай туралмады,
Алай а джукъ табалмады.

Къуйрукъ учу къабалмады,
Сыртха къабхан къуралмады.
Тюзню терсге буралмады,
Энди чалдыу салалмады,
Андан ары баралмады,
Акъды, ахыр къобалмады,
Ингир ашхам кёз байланыб,
Къургъакъ тубан джел айланыб.
Билезикча ол сайланыб,
Акъ мамукъча джер сыланыб,
Ашыкъгъанча, дженгил чабыб,
Стауатны, къошну джабыб,
Этегин эм дженгин джайыб,
Батыу, чунгур къоймай табыб,
Сызгъырады къарыу салыб,
Чегет ариу суююм алыб,
Джашил кийиб, чыммакъ чагъыб.
Джалынганча джюз табыныб,
Шууулдайды сууукъ татыб,
Терек къалмай аралашыб,
Бетден-бетге тюз къарашыб,
Тансыкъча, бек ийнакълашыб,
Къарнашлага къучакълашыб,
Макъам созмай, шыбырдашыб,
Бир-бирде уа аз тохташыб,
Солугъанча, мынгайышыб,
Дагъыда сакъ, таб джарашыб,
Башлайды джел, иш даулашыб.
Джел боран да бюгюн уллу,
Артыкъ да бек къаты болду,
Алая кюч берлик—къолду.
Кюн тийдирген эркин джолду,
Хар джюрекни, кёлню билген,
Терсге-тюзге тёре олду.
Сюрюучюле чыгъыб сыртха,
Ишлей ала бир муратха,

Тюшмей джангыз уру атха,
Къойну джая турмай артха,
Келедиле кеч стауатха,
Арымай не талмай джюрюб,
Санаб, къарауулгъа бериб,
Сюрюулерин уста билиб,
Ала жарыкъ, ойнаб, кюлюб,
Исмайылгъа акъыл бёлюб,
Айландыла салкъын кёрюб,
Ашыкъгъанча джылы ашха,
Аякъларын урмай ташха,
Джыйылдыла бир тауушха,
Кёкбаш ариу къанга къошха.
Герий джити къараб джашха,
Болуб андан кёб гурушха,
Тура эди ётюб башха.
Шапа Мусос, хант хазырлай,
Къойчу Мусса, анга къарай,
Джырчы Хызыр, бош туралмай,
Сагъыш этиб кёб къыйналмай,
«Аймюшну» таб ариу джырлай,
Азан мыйыкъларын тарай,
Юллеси да суусуз къайнай,
Алий бла шашка ойнай,
Джангылмай, сакъ, туура атлай,
Исмайыл да бетин сылаб,
Къууанганча туруб талай,
Къутулгъанча бюгюн саулай,
Башлады сёз, айтыб былай:
— Аланла! мен аз кёрсем да,
Дуния хали аз билсем да,
Кюнден-кюннге юрейме тюз
Барама таб-туура, сёзсюз,
Къалайда да тюлме кёзсюз,
Болмагъанма, болмам ёксюз,
Шагърейсиз неда генгсиз,

Аягыма мен мингенли,
Он джыл окъуу эм билгенли,
Андан къойгъа мен киргенли,
Бу таякъны суйрегенли,
Бюгюнчаны сынамагъанма,
Кюн, шагъатды, джыламагъанма,
Чюйре ишни унамагъанма,
Терсни башын сыламагъанма.
Не болгъанды Исмайылгъа? —
Деди Къасым, иш къаласы,
Малчы къошну тамадасы,
Герийни къарт сакъ атасы,
— Да, болуб а не болгъанды,
Герий меннге ат салгъанды,
Сёзю бла сыйлагъанды.
Джюрегими къыйнагъанды.
Тюз джолуму байлагъанды.
Менден Мазанны сайлагъанды.
Къасым, кесинг тюз билгенча,
Мазан, кёсёу баш кюйгенча,
Ишлемейди, халкъ суйгенча,
Керти джашау излегенча,
Герий бюгюн чыгыб таугъа,
Кёкюрегин тутуб алгъа,
Къолун ачыб колхоз малгъа,
Кесин сатыб бир джюз сомгъа,
Баришликге, чий джалкъаугъа,
«Сюе эсенг джашаргъа»
Тишлик бер дейди анга,
Ишден къачхан къуу Мазаннга,
Къыйналама былайына,
Герийни терс баргъанына,
Ауур джюкню алгъанына,
Кесин огха салгъанына,
Къыйналама бу бедигше,
Тюлме нёгер зор кюрешге,

Къууанама, тюзме ишге,
Малым тиймез бир кишиге,
Мен билмейме, билген айтсын,
Кёлюн ачыкъ тюз танытсын.
Быллай адам къалай тууар,
Халкъдан урлаб къайда бугъар,
Быллай адам къалай чыгъар,
Кир тамгъасын къайда джууар?
Къасым, менден сен уллуса,
Сёзге уста, аууллуса,
Сен тургъанлай къараб бизге,
Кирник къакъмай кёзюбюзге,
Сынагъанча бетибизге,
Эс табдыра кесибизге,
Уятды таб сёлеширге,
Келгенча джер юлеширге,
Таууш этиб демлеширге.
Алай а, кеч, амалсызма,
Ийнан бюгюн бек табсызма,
Мен терс эсем, айт, разыма,
Терслигиме джууаблыма,
Тилегинги сен джашырма.
Сагъатымы бош ашырма, —
Исмайылны кёзю эрча,
Джуртун суйген деу джигерча,
Ийнамы кёб уллу джерча,
Джити кесген кюз чалкъыча,
Къылны къыйгъан къурч къылышча,
Къар тутмагъан кюн турушча,
Тынгылатды барын бирча.
Джыр тохтады терс къан алыб,
Эжиу тынды, оюн къалыб,
Мазан джангыз туарылыб,
Атылгъанча, таб ууалыб,
Барысыны халын ганыб,
Кюе эди, ичи джаныб,

Герий да бир бек кызарыб,
Экинчи да аз саргъалыб,
Ючюнчю да къап-къаралыб,
Къараялмай бетин джабыб
Терслигине ол уялыб,
Юзе эди тилин къабыб,
Сёзю чыкъмай, тауусулуб,
Къутулалмай, башын джулуб,
Къойчула уа, терен солуб,
Бир ангыдан кёлден толуб,
Анга хыны кирпичи болуб,
Кёзю-кёзю ёрге туруб,
Кёзню экисине буруб,
Тебредиле хыртха уруб,
Хызыр: «Айтсам сёзю, джаймай кенгнге,
Иймей узакъ, кёб тереннге,
Мен джетгенме ма бююннге,
Тёлю къошуб кюнден-кюннге,
Аманлыкъны билмей тенгнге,
Джокъ эсе мыйынг мындан ёнге,
Ышарма сен энди меннге,
Минг къаршчыма, Герий, сеннге,
Да, къаршчыма, тюлме джалан,
Сокъмагъынга бизге заран,
Бетибизни джойдунг, къууан,
Тамгъа салдынг кетмез, ийнан,
Ташыгъанча уллу Къобан,
Басынганча джангур тубан,
Мизча джити тырнаб хаман,
Джууабынгы этер заман».
Азан: «Джангылгъанса, Герий, тамам,
Айыб этдим, ариуламам,
Джолунг терсди-тюзд деялмам,
Сеничаны таб кёралмам,
Субай къараб мен тёзалмам,
Тенгимсе джб, сюелалмам,

Адамса деб, сёз бералмам,
Керти адам терс барырма,
Быллай сёзге не къалырма,
Сенича кир кёл алырма,
Ара мюлкге узалырма,
Халкъгъа джарсыу джол салырма,
Ишлемеген, айт, джарырма?
Ким да билген, Мазан бирди,
Эринчекди, бети кирди,
Аны ючюн терлемейди,
Кесин ишге джерлемейди,
Ишни борчха тергемейди,
Окъума сен, аны дерсин,
Джашырма, айт, тюзюн, терсин,
Тынгыласа, туура келсин,
Урунуугъа къашын керсин,
Татлы тенгча къолун берсин,
Тёзюмсюздю бу ишигиз,
Ёмюр тамгъа, бешишигиз,
Андан эсе ёлгеегиз,
Алай а бу джол кечербиз,
Эсде турур бюгечебиз,
Тамбланы сынарбыз биз,
Сынар ючюн тау элибиз,
Ачыкъ айтхан джюрегибиз,
Кирсиз, таза тенг кёлюбюз,
Унутмагъыз, билдиребиз.
Къасым адеж къаблаб тонун,
Джаягъына салыб къолун,
Таныб сёзню онгун-солун,
Къайгъылыча, табмай орун,
Экисине кёзюу къарай,
Айтды сакълаб ата джолун:
— Джашау берген, джол юретген,
Къарнашлыкъны эм бегитген,
Байрагъын таб, туура элтген,

Отдан, суудан кѳушча ѳтген,
Уллу хорламлагѳа джетген,
Бизге джарыкѳ кюнча тийген,
Партияды иш тюзетген,
Насыблыды аны билген,
Ата джуртун чексиз суйген,
Кесин таза, тюз джюрютген,
Ара мюлкюн ариу кютген,
Таб ѳмюрю алай кетген.
Махтауубуз—тириликди,
Байлыгѳыбыз — джигерликди,
Хорламыбыз — сейирликди,
Кѳарыуубуз — кюч берликди,
Кѳууанчыбыз — джан тенгликди,
Джашау толу эркинликди,
Джолун билген — игиликди.
Терс атлагѳан—баш кемликди,
Эринчеклик — чийбелликди
Уру — тамам эскиликди,
Аны сюрген—кийкликди,
Акѳылсызлыкѳ — телеликди,
Адамсызлыкѳ — бетсизликди.
Ариуду кенг, бай джолубуз,
Шахарыбыз эм элибиз,
Джарыкѳды токѳ джюрегибиз,
Ишлей, солуй керилебиз,
Насыб ючюн кюч беребиз,
гтюрюкге терилмейбиз,
Исмайлыны биз билебиз,
Кесин керти бек сюебиз
Ышанабыз, тюз кѳребиз,
Айтханына сюелебиз,
Сынамына юренебиз.
Аны сыйлар орнуна сиз,
Бир муратда таб экигиз,
Чюйре кетиб бар эсигиз,

Кюйдюрюрге излегенсиз,
— Тюз айтаса, Къасым, тейри,
Уру бизден болсун кери
Аны бла Мазан, Герий, —
Деди шапа, сёзюн тыйыб,
Сакъалындан агъа тери.
Гюздю Къасым, тюзд, айхай да,
Шагъатбыз биз къалайда да,
Гудучугъа тарды джол да,
Атылыр деб тобча къол да.
Сёз къошдула къалгъанла да:
— Айтсам сизге къысха халда,
Тюз кёлюмю барысында,—
Деб башлады Къасым энтда,
Къыйналгъанын ача артда.
Менден джансыз барыгъыз да
Ыйлыгъама аллыгъызда.
Герийди терс, билсин ким да,
Кёрсюн туура гаш-агъач да,
Сууукъ къаты, къар боранда,
Ийнанмасын анга эл да,
Ирийт берсин хар къуру да,
Отуз джылны мен колхозда,
Турсам да сакъ ишлеб къойда,
Салмагъанма ишге марда,
Кёрмегенме къыйынлыкъ да,
Ма бюгюнча бир ыйлыкъ да,
Колхоз бизбиз, байбыз анда,
Сен да барса ма ол санда,
Унутма сен аны бир да,
Эсингде тут ёмюрде да.
Алай эсе, нек къоймайса?
Къыйынынгдан нек тоймайса?
Хурджунунгдан нек урлайса?
Сау халкъ бла нек ойнайса?
Тенглерингча нек турмайса?

Мазанланы нек урмайса?
Бошуна нек тууайлайса?
Кёзлерими нек байлайса?
Къарт бетими нек джояса?
Кимни джырын сен джырлайса?
Кимни джолун къучакълайса?
Кимле ючюн тырнакълайса?
Джырны ким да айтыр, джелди,
Ол кимге да эркин тенгди,
Эни узун, узакъ кенгди,
Джашаугъа тюз джол нёгерди.
Алай а сёз анда тюлдю,
Атынг сени эл кюлкюдю,
Ашха—хазыр, ишге—ёлюдю,
Джуртум сыйлы, джарыкъ кюндю,
Джюрек суйген таза кёлдю,
Хорлам ючюн борч—кюрешди,
Халкъгъа байлыкъ—насыб ишди,
Уллу джашым Таубий эди,
Колхозун бек сие эди,
Ишин уста биле эди,
Джалкъаугъа тик тие эди,
Бёрю тонун кие эди,
Малны ариу багъа эди,
Май кырдыкча чагъа эди,
Уллу орден тагъа эди,
Уруш чыкъгъан кюн кетгенди,
Джаугъа къаршчы джолну ётгенди,
Бир кечимсиз къан тёкгенди,
Атын махтау, сый этгенди,
Кёб фашистни ол кёмгенди,
Джурту ючюн джан бергенди,
Ёсгенигиз джылы юйдю,
Сен Герийсе, ол Таубийди,
Сен учузса, ишинг кирди,
Ол джигитди, батыр эрди,

Багъалыды, орну төрдю,
Махтаулуду, иши бирди,
Джашайды ол биргебизге,
Джуртуна тюз чырт ёлмейди,
Ата-ана анга—элди,
Насыб тутхан — совет джерди.
Тюзю буду, тартынмагъыз,
Сиз Герийча сатылмагъыз,
Ара мюлкге къатылмагъыз,
Кёз сакълагъыз, атылмагъыз.
Тюзю буду, ма, таныгъыз,
Кёлюгюзню джашырмагъыз,
Къасым ючюн къарамагъыз,
Сизникиме, уялмагъыз,
Иш кыйынды, тюз барыгъыз,
Джууаблыды, кёол салыгъыз,
Уллу деб, айырмагъыз,
Гитчеди деб, кыйгъырмагъыз
Джууукъду деб, сыйламагъыз,
Халкъгъа заран сала эсе,
Халкъдан урлай, тырнай эсе,
Ким болса, да, аямагъыз,
Джашха, теннге да санамагъыз...
Ачыкъ сёзю къарт Къасымны,
Сыйлы ата ючюн къачы аны,
Кирсиз ишге талныгъаны,
Джашымды ол демей, хыны
Герийге къаршчы от ачханы,
Фитналыкъны кенг атханы,
Тазалыкъны махтагъаны,
Къууандырды Исмайылны.
Кёлюн табды барысыны.

III.

Была тутхан — харам ишди,
Ара мюлкге къаршчы кюрешди,

Бизге тамгъа, кир бедишди,
Багъа берлик эл кенгешди.
Бу ишни тюзле билсинле,
Болгъаныча да кёрсюнле,
Минг налат-ирият берсинле,
Мал джояргъа болмагъан
Мюлх халкъныкъы десинле.
Кенгеш кеси таб къарасын,
Ишлегеннге тюз джарасын,
Терсни тюгюн чюйре тарасын», —
Деб ол разы этди барысын.
Бети джибиб, бек къыйналыб,
Алгъа къарай, бек къыйналыб
Алгъа къарай, бойну талыб,
Герий къобду, тенг сёз алыб:
— Ненча джылны урундум эсе да,
Чийсил ишим джокъду, билесиз,
Ненча джыл алда турдум эсе да,
Тюз баргъанжа мардасыз,
Бюгюн уллу джангылгъанма, билеме,
Аны ючюн таб мыдыхча кюеме,
Джаз башында джабалакъча эрийме,
Энди сёзню кенг джаймагъыз, тилейме
Джангылычымы кетди, артдан къайтмаз,
Алдадынг деб меннге киши сёз айтмаз».
Андан ары ол тюрленди, тыгъылды,
Джел тылпыуу тамагъына джыйылды,
Кёлюн толу ачмай, къысха тыйылды,
Кёзю толду, борбайы да къыйылды,
Тюзлюк—терсге, джыламукъгъа ийнанмайды
Деген кибик, сюрюучюле тенг бирге
Сёз болдула элге экеу иерге,
Тамадагъа, парторггъа да билдирирге,
Экисин да къарнаш сюдге берирге.
Ала, мынга къабыл болмасала да, —
«Тюз этесиз» деб

Къол салмасала да энди ушакъ,
Сёз да тынды арада.
Керти разы болду анга Исмайыл да
«Бет-къол джууб, ашаб-ичиб барыгъыз да
Къобарыгъыз сюрюулени стауатда»,—
Деди джигер къойчулагъа тамада.

* * *

Кече тубан басыб, эргден ачыла,
Стауатдан кёлтюрюле, чачыла,
«Алдатабыз» дегенча джай джайлыкъ да,
Къууаннганча бу джашаугъа барлыкъда,
Гугукла да кызык-кызык кычыра.
Къойла джата, хар шыкъыртха тенг къарай,
Джау келмесин
Деген кибик, сакъ марай,
Аязчыкъ да пух джюилерин тюз тарай,
Адетича, хар бирине шыбырдай,
Дорбунлада кёгюрчюле мурулдай,
Терекледе чакъинджикле да джырлай,
Эришгенча, къаяла да зынгырдай.
Къулакълада гау суучукъла шуулдай,
Туура эргден танг да белги берирге,
Къууанч бла саламладна келирге,
Тёзмей, джашла кюн таулагъа тиерге,
Джерге алтын таякъларын нерге,
Артыкъ талпыб коммунистча ишлерге,
Керти байлыкъ—ара мюлкю керелерге,
Бек ашыгъыб, кийиниб, тенг турдула,
Къара суугъа чабыб бет-къол джуудула.
Ашаб-ичиб хазыр болдула,
Таякъларын къолларына алдыла.
Берданларын сыртларына салдыла,
Ойнай-кюле, юзгерге бардыла,
Сюрюулени къобардыла, джайдыла.
Исмайыл да тюненеге кюеди,

Ишине уа—кѳууанады, Эледи.
Насыб бары урунууду, сюеди.
Эринчекге мыйыкъ тюбден кюледи.
«Ишлемеген—тишлемейди», — биледи,
Бир абынигаи—минг сюрюне, киреди.
«Бир да кѳлюм джюрегим да тюрленмез,
Бир да антым-джолум сѳгюлмез,
Кѳбдю малым, халкъды ие—къол тиймез,
Герий, Мазан, ким да болсун, тюк юзмез,
Махтанама, тюзме уллу ишиме,
Кѳадамача бегий, ѳсгег кючюме.
Ѳтюрюкчю, не гудучу мен тюлме,
«Алдарма» деб, мурат этиб сен кюлме.
Кѳой бауума кѳурч кирит салыннганды,
Ачхычы уа ышаннгылы кѳолдады,
Кѳарыу джетмез кѳадаууму ачаргѳа,
Джаш ангыма тот урлукѳну чачаргѳа
Эки джылда джокѳду джангыз кѳоранчым,
Олду мени бюгюн терен кѳууанчым,
Ол заманнга талай саугѳа алгѳанма,
Колхозума хорлам юлгю салгѳанма,
Хар тѳлюню, иги анача, бакѳгѳанма,
Ѳшюнюме алтын медал такѳгѳанма, —
Деб Исмайыл, адам сыйын тюз сакѳлай,
Тикге ѳрлей, эртден чыкъда туракѳлай,
«Не бар, не джокѳ»,—деген кибик мал
джокѳлай,
Кѳек-баш кѳара кѳозучугѳун ийнакѳлай,
Сингди терен сюрюуню арасына,
Чыкъды тюзге тинте, кѳарай барысына,
Чарыкъларын тартыб эки аягѳына,
Бѳркюн салыб кѳойчу чум таягѳына,
Кѳою батыб кенг таланы хансына,
Тебседи кѳб, кѳатылгѳынчы талагѳына.
Кѳаны ойнай малчы кѳызыл бетинде,
Акѳ мамукѳча, чыммакъ кирсиз этинде,

Тубан джабмаз, джел тарамаз джай кюнде
Малын кюте кьалды джигит тау джерде...
Болалмайын энди кьошда кьалыргъа
Хазырланды Къасым элге барыргъа.
Герийге да ачыулана, уруша,
Чыкъды джолгъа, кеси кесине соруша,
Минди атха, чубур тьююб кьуйругъун
Кетди алгъа айтыб кьошха ашыгъыш,
Джол джайлыкъ да, тик-тюз да анга таныш
Кирди элге, къара терлеб, уялыб,
Джетди юйге, ол джашындан кьыйналыб,
Тюшдю атдан, такъды баугъа аш салыб
Хауа кёрдю, кьалды анга аралыб,
Сора эсин джыйыб бети агъарыб:
— Ах, мен джарлы, мен кьыйынлы, не болду?
Бу сыфатха кьалай кирдинг, ким урду?
Ах, мен хариб, сениге кьолун ким бурду,
Айтчы, хайда, аталары;—деб сорду.
— Огъай, алай кьоркъма сен, аналары,
Болгъан джокъду сау-эсенди кьой бары,
Амма, сени джашынга къан джаугъанды,
Джангыз аны башы сёзге кьалгъанды,
Къара бети минг налатдан толгъанды, —
Дегенлей,—аталары, не болгъанды,
Айт, дей,—Хауа терк аллына атлады.
— Да болуб а, не болгъанды, анасы,
Джаууму да болмасын терс баласы,
Бизни Герий кибиб джюрек джарасы,
Кетмез ёмюр аны бюгюн тамгъасы.
Хауле джалкъау Мазанны халкъ биледи,
Уллу-гигче энди аны сёгеди,
«Нек?—деб сорсанг», заман ишин сюеди
Аны уа бой бермегенин кёреди.
Аны ючюн Мазан элде онгмайды,
Арбазына рысхы бюртюк кьонмайды,
Кьыйынындан отха къазан асмайды.

Къатына уа аз да адам басмайды.
Ишек джокъду, былай барса, ол джылар
Юйдегисин, юйюн инджитир, кыйнар.
Сора къобар, чабар, амма, не табар.
Тюйюнмек болгъанча, джерни кѣб тырнар
Герий бюгюн аны тенгнге тартханды,
Богъурдакъгъа дери кирге батханды,
Адамлыгъын, сыйын анга сатханды,
Колхоз къойдан мал берирге айтханды.
Ма тюнене сыртха чыгъыб маллада,
Исмайылны аллын тыйыб талада,
Мазаннга къойла бер деб кюрешгенди,
Кюн узуну аны бла сермешгенди,
Исмайыл а бермегенди, адамды,
Ол бузулмаз, тюз ишленген бир джанды.
Анычаны боран, да джел да алмайды.
Ара мюлкге узалыргъа болмайды,
Узалгъанны кир мураты толмайды,
Не букъса да, айгъакъланмай къалмайды.
Кюн бата, мал ызына айланганлай,
Ашхам бла стауатха джыйылгъанлай,
Исмайыл да бу хапарын айтханлай,
Сюрюучюле болдула суу кыйгъанлай.
Тангнга дери сѣз тынмады.
Бир адам да кѣз кысмады.
Экисин да тюз сюздюле,
Айыб этиб, чѣб юздюле.
Ала къара сын болдула,
Бир акъылдан джаш къойчула,
Сюдге деб сѣз бегитдиле
Сора ишге тенг кетдиле.
Герий адам тюл кѣреме,
Бюгечели бек кюйеме,
Ийнан, саудан мен ёлеме,
Аны ючюн ма келгенме.
Хауа анга гынгылады,

Сёзюн кесгин ангылады,
Сора, уруша джашына,
Узала къарт, акъ чачына,
Айтды сёзюн таб келтириб,
Джик-джигине бек джегдириб:
— Джокъду анда уят, не бет,
Джууаб этмей тюзюча эт,
Гудучугъа джол болмасын,
Ол малда да чырт къалмасын,
Экисине сюд дегенле,
Мени сартын, бек тюздюле,
Къол салама мен, суююне,
Абынады терс, билсинле,
Энди кимге айтырыкъса?
Къошха къачан къайтырыкъса?
— Тамадагъа айтырыкъма,
Къошха бюгюн къайтырыкъма,—
Деб къарт Къасым айта былай,
Сакъалын да ариу сылай,
Къамчисин да бюклегенлей,
Ичгери да кирмегенлей,
Хауадан да кёл табханлай,
Колхоз таба кетди джырлай.
Заман майды, Эл, халкъ ишдеди,
Хорлам бары бирликдеди,
Элде адам кёрюнмейди,
Иш къайнайды, бёлюнмейди.
Джангыз Мазан исилейди,
Къарнаш, эгеч, тенг кюсейди,
Ала бары тюздедиле,
Ал тизгинде ишлейдиле,
Уллу ишин уста билген,
Колхоз башчы Шамил кёрдю,
Къасымгъа бек эсин бёлдю,
Ашыкъды ол тюбеширге,
Аны ючюн ёрге турду.

Эшигине бетин бурду.
Къасым кирди эшик къагъыб,
Джамчысын да чюйге тагъыб,
Шамил атлаб къолун тутду,
Шиндик салыб таб олтуртду.
— Къасым, джаным, неди сёзюнг
Нек келиучю болдунг, кёзюм,
Къошунг, малынг, айт, къалайды?
Ишингде не джангылыч барды? —
Деб, Шамил таб соруу сорду,
Анга джууукъ, тенг олтурду.
Къасым сёзюн табышдырыб,
Кертисича табышдырыб,
Айтды алгъын мал къошундан,
Экинчи уа ол джашындан.
— Токъду, семиз хар малыбыз,
Джокъду джангыз къоранчыбыз,
Ишлей, джырлай биз барыбыз
Кече, кюн да алаблабыз,
Алай а биз тюз сынагъан,
Эски джолланы джырлагъан
Герийди эм аманыбыз.
Не ючюндю десенг меннге,
Мен айтайым созмай сеннге,
Герий бла Мазан бирге.
Базыб къара ётюрюкге,
Эки малны джюздюрюрге,
Исмайылгъа таугъа чыгъыб,
Сюрююню аллын тыйыб,
Джайылыргъа къоймай, джыйыб,
Уят-бет да атыб ала,
Толу кюнню тутхандыла.
Исмайылны сора эсенг,
Къатына да къоймагъанды,
Адам бетин джоймагъанды,
Мурса къара кюйдюргенча,

Джалан башха таш тийгенча,
Герийни бу джангылычы
Кюч тийгенди, бизге ачы,
Джюрек кечмей аны терсин,
Тюзге кършчы тюненесин,
Сюдгеди сѣз таб, экисин,
Правление аны этсин,
Герий энди кършдан кетсин,
Анга орун джокъду анда,
Халкърныкърды рысхы, билсин.
Кърсым рахат былай айтыб,
Кѣлюн анга тюз танытыб,
Терезеге джолгър къртыб,
Кърбду кетерге кърайтыб.
Шамил аны джибермеди,
«Олтур, Кърсым, олтур»,—деди.
Амма, ишни таб кѣрмеди,
Джюрегине кърайгър кирди,
Бети онгду, чыкърды тери,
Сора тубан-джел да келди.
Сан-санына сууукъ сингди,
Дагърда кюн чууакъ тийди.
«Бу Мазанны иши болур,
Джамагърт, эл джууаб сорур»,—
Деб кѣзлерин чыракъ ийди,
Башын булгър ай сейирсинди
«Мен разыма, Кърсым, сеннге.
Хар ишингде да тюзлюгюнге
Мен разыма Исмайылгър,
Есген, хаман баргъран алгър
Къруанама сау элимден
Сизнича кѣб джигеримден
Багъралысыз, джашагърыз сиз,
Алгършлайма джюрегимден.
Джашау кенгди джол ачыкърды.
Кече-кюн да танг джарыкърды,

Насыбыбыз—бу байлыкды
Ишлегеннге иш барлыкды,
Хар ише да борч—сактылыкды,
Уру-чирик зор кылыкды,
Джангы джолда баш ыйлыкды,
Адамгъа эм бек сыныкды,
Аны сюрген джыгыллыкды.
Тюнене иш—терс ангыды,
Алкын меннге къарангыды.
Ишни башын мен билмейме,
Сюзмей айтыр зат кёрмейме,
Мазан шауду, мен суймейме,
Герий тюздю, кьой демейме,
Ала бла тубешейик,
Бетден-бетге селешейик,
Ишни керти тюз билейик,
Терсге къаты сюд этейик,
Джангылычны тюзетеик».
Шамил ишге эсин бёлуб,
Эки кёзю тубан кёрюб,
Бир-бирде бек салпыланыб,
Бир-бирде уа ачыуланыб,
Былай айта къара джаныб,
Сагъыш этиб кёб ойланыб,
Къасым толу разылыгын,
Анга ачыкъ тазалыгын,
Энтда бир кере билдирди,
— Кетеме,—деб, бёркюн кийди,—
Шамил, хайда, сау къл энди,
Сёзюнгю уа унутма—деди.
— Мен сёзюмю унутмазма,
Аны этмей солутмазма.
Сиз да кьошха сакъ туругъуз,
Кърал борчну толтуругъуз
Джангы джолланы кёрюгюз,
Этни, джюнню кеб беригиз,—

Деб. Къасым бла саламлашыб,
Айырылды къучакълашыб.
Къасым кетди, тири чыгыб,
Ол малына бек ашыгыб,
Бара эди бети джарыб,
Кирди юйюне аз ышарыб,
— Аналары, табды джолум,
Шамилге да разы болдум,
Ашыгъама неди ма бунг?
Джокъмуду бир хазыр джугъунг?
Не берсенг да джутарыкъма,
Бюгени бошка чыгъарыкъма.
— Оу-оу, а къыз, не айтаса?
Алай деген неди, огъай?
Кетгенинге болду тёрт ай.
Къазан бишсин, къайнасын чай,
Бюгечени юйюнгде тынчай,
Бачханга да бир къарарса,
Юсюнгю да бир джууарса,
Тоба болсун, аталары,
Сыйлайды эл сени бары,
Айтма, ийжем, бюгюн ары,
Джокъду анда хаталары...
Хауаны бу сёзлерине,
Къараб дугъум кёзлерине.
Къасым «ха-ха» деб кюледи,
«Болмайды» деб билдиреди.
— Огъай, тоба, бюгечени
Бош сёлешме, ийдем сени.
Тансыкъ деб да бир зат барды,
Биле эсенг, тели, аны, —
Дегенине къарт Хауаны
Къасым джылы ышарады.
Амма, кёлю хош болмайды,
Кетеменин а къоймайды,
Бюгюн ишим, бил, алайды,

Неден да иш багъалыды,
Къойчу, энди заман азды.
Сёзюнг къарын тойдурмайды.
Къууду—къургъакъ онгдурмайды.
Хауа алдан гуммойланыб,
Сора артдан, таб уялыб,
Къасымны бек тюзге таныб,
Джаш келинча къабышады,
«Къартма» демей джабышады.
Этеги джел сууурады,
Таб урчукъча бурулады,
Бетни, къолун джуудурады,
Тепси бла хаит салады,
«Дженгил джокълай тур», деб къошха
Сылаб-сыйпаб ашырады.

* * *

Кеч болады, кюн багады,
Иш тохтайды, халкъ джатады,
Къоркъуусузду, тынч джукълайды,
Эртден уллу иш сакълайды.
Кече аяз, кёк чууакъды,
Хауа ариу, джер къургъакъды,
Бир-бирде уа, кийиз бёркча,
Джаудуругъа излегенча,
Айтмай кёлюн туура ачыкъ,
Джюрюйдю ёзен тубанчыкъ,
Анга къаршчы бирлешгенча,
Бир-бирине эришгенча,
Тауукъ къызыу къычырады,
Джел да айгъыр сызгырады,
Танг а алкъын атмагъанды,
Бир джулдуз да батмагъанды.
«Мени таны бил», — дегенча,
«Менме ана, суй», — дегенча,
Чолпан артыкъ джарытады,

Кесин алгъа танытады.
Амма, джерни Чолпанлары
Сау Ильични лампалары.
Таб кюндюзча жарытадыла.
Бютеу элни, орамланы,
Тууар, къой фермаланы,
Джарыкъ ишге болушады,
Анга къарыу-кюч къошады.
Заман тангнга джууукълашады.
Колхозчула уянадыла
Къобузла да согъуладыла.
Гутам-гутам халкъ чыгъады,
Кече солуу бошалады,
Эртден иш да башланады,
Алай а наз тереклени
Арасында кѳгетлени
Эки башлы, акъ къанджаллы
Къыбылагъа къараб аллы,
Таб салынган уллу юде
Башланса да кеч ингирде,
Правление олтурады,
Сыйлы борчун толтурады.
Олтуруб кѳб турсала да,
Муал, сылыт болсала да,
Ала, жангы джыйылгъанча,
Адам уят буюргъанча,
Джукъугъа да тѳзедиле,
Сѳзню терен сюзедиле.
Кѳзюу-кѳзюу сѳлешгенле
Ашыкъ-бушукъ этмейдиле.
Ишни терсин кѳредиле,
Анга багъа бередиле,
Артыкъ да бек эл суймеген,
«Буду ишим» дей билмеген,
Мазаннга эс бѳледиле,
Андан джууаб излейдиле,

Мазан бла Герий артда,
Айыб эте джаш да кьарт да,
Сынча кьатыб экиси да,
Акь учхумча бетлери да.
Терсликлерин биледиле,
Энди кьара кюедиле,
Бюгюлюб джерге киредиле,
Эки-юч сез тилейдиле.
Мазан: «Кёб айландым, кёб джюрюдюм,
Кёб уялдым, кёб да кюйдюм
Кёб айтылды аман атым,
Болмай элге санагъатым.
Кёб учузлукъ мен сынадым,
Юйдегими да кьыйнадым,
Къаным кьызыб ишлемедим,
Къозу кьуйрукъ тишлемедим,
Ана сютню эскермедим,
Анга махтау, сый бермедим,
Заманымы бош ашырдым,
Бетими да кёб джашырдым,
Тамчы излей да джайылдым,
Халкъымдан да айырылдым,
«Ишлемеген ашамайды»,
Деген сёзню кесим кёрдюм,
Ненча кере саудан ёлдюм,
Юйюм айтды, бой салмадым,
Шамил айтды, тынгыламадым,
Тюз кьыйынны сыйламадым,
Уру бла байынмадым,
Бариш бла тоюнмадым.
Къуу джашаудан бездим, къандым,
Энди барын ангыладым.
Къыйналама, тенг кёрмейме,
Кесимчаны мен билмейме,
Терсме, кечим излемейме,
Колхозуму бек сюеме,

Алыгъыз деб да тилейме,
Тюз ишлерге сёз береме,—
Деб рахат олтурады,
Эки кёзюн толтурады.
Парторг Унух, анга айланыб,
Тюз джюрегин, кёлюн таныб,
Разы этиб барысын да,
Былай айтды арасында:
— Сен, джыламукуъ төкме, Мазан,
Джигер ишти бизни заман,
Болумунгу кесинг айтдынг,
Таб ёкюлча суратладынг,
Джокъду анга къошарыбыз,
Арт сёзюнге биз разыбыз,
Тюз ишлесенг, бай джашарса,
Ишлемесенг—не ашарса?..
Тюз ишлесенг, сый табарса,
Терслигинги терк джабарса,
Джайынг-къышынг бек чагъарса,
Эркин джолда кенг ууатыб
Кёкюрегинги джылтыратыб,
Орден-медаль да тагъарса,—
Дегейлей, ол тынгылады,
Сёзге Шамил къошулады:
— Иш—джашауду, иш—байлыкъды,
Иш—насыбды, адамлыкъды,
Иш—махтауду, багъалыды,
Иш—барлыкъны тамалыды,
Ишлемейин джашаучула,
Адам къыйын ашаучула,
Октябрда ёлгендиле,
Джер тюбюне киргендиле.
Мазан, аны унутаса,
Зор тырнакъны нек тутаса,
Герийни да нек бузаса,
Тюбсюз уру кёл къазаса!

Кимге да нек джалынаса,
Бошуна нек табынаса
Ишле, аша, джаша эркин,
Алма элни берекетин,
Сау колхозгъа юлгю болгъан,
Ечге 30 къозу алгъан,
Эки тѣлю берген джылгъа,
Эриш къойчу Исмайылгъа,
Эриш нартюхчу Хасаннга
Ол насыбды тамбланга.
Эриш, байды тау джерибиз,
Сеннге заман, джол беребиз,
Бюгюнюнгю биз кѣребиз,
Тамбланга эм тюбербиз,
Иги болсанг, бек сюербиз,
Махтау, багъа, сый берирбиз,—
Деб Шамил да олтурады,
Мазан рахат-тынч турады,
Бетине да къан урады,
Керти ишге бурулады,
Джюрегинден къууанады,
Бир-бирде уа уялады:
— Мен джангыдан туудум энди,
Джангы джолгъа кирдим,— дейди.
Кѣзю-башы кериледи,
Сѣз Герийге бериледи.
Сора ала сѣзню юздюле.
Герийден джууаб изледиле.
Эки кѣзю джилтин чагъыб,
Кече чууакъ, нюр тѣгюле,
Джулдузла да, ышара-кюле,
Кюнча джарыкъ ферма юйле,
Стауатда юзгереле,
Таб къурулгъан гѣзенекле,
Ичлеринде къой кюйшене,
Къыйырлада сакъ сюеле,

Къарауулла—туу джигерле,
Кенгде улуй ач бёрюле,
Ары чаба къэш парийле,
Бир-бирде уа, болуб ёре,
Байланнганча мамукъ чилле,
Сыланнганча тау ёзенле,
Тубан баса, къаш тьююле,
Тансыкъча ол къолун бере,
Этеклерин узакъ кере,
Аллы бла къаты джелле,
Ызы бла джангур келе,
Дагъыда аз кёлтюрюле,
Къургъакъ къощда сюрюучюле,
Табигъатха акъыл бёле,
Олтурдула, кёб сюздюле,
Сора ала сёзню юздюле.
Герийден джууаб изледиле.
Эки кёзю джилтин чагъыб,
Кирпиклерин къысха къагъыб,
Чапракъ тюшгенча агъыб,
Сууукъ тери этин джабыб,
Юзед дерча эрнин къабыб,
Кечинмекге аны табыб,
Сокъмагъына бояу салыб,
Энди джангыз худжу къалыб,
Герий турду, эски тонча,
Эшитмей сёз ол, бююнча,
Кёлю салкъын, тубан кюнча,
Бети онгуб, акъ учхунча,
Къымылдамай, къабыр сынча,
Миширтиде бир ёлюкча,
Дагъыда тенг кереклича,
Тар къууушда туз келича,
Къачар къоян сескеклича,
Ахсыннганы джел кёрюкча,
Излейди ол, болса мадар,

Кёзюн ачыб тенгнге кьарар.
Алая ол бу терслигин,
Джюрегини экилигин,
Табмады джол сууда джууар,
Кириб таша терен бугьар.
Адамлыгын, сыйын сатыб,
Герий белге дери батыб,
Алларында бузча кьатыб,
Сёлешинген бары татыб,
Эсиргенча чагьыр тартыб,
Талай кере ол айтыб,
Джалынды ол былай айтыб:
— Уялама, тентирейме,
Кьалтырайма, титирейме,
Кьыйналама, инджилеме,
Кир тамгъама эзилеме,
Мени джанлы эслемейме,
Да болса да, излемейме,
Кесим этдим мен кесиме,
Бир адамны терслемейме,
Атам Кьасым, анам Хауа
Етюрюкню сюрмейдиле.
Хомухлукьну билмейдиле,
Гудулукьну суймейдиле.
Таугъа-кьолгъа барсала да,
Джолда алтын табсала да,
Анга акьыл иймейдиле,
Узалаб да тиймейдиле,
Сынамай чьрт быллай кюнле,
Тюз урунуб ёседиле,
Ал тизгинде келедиле,
Джуртха хайыр бередице.
Ала меннге айтханланы,
Кёб юретиб окьутханланы,
Мен башха джыялмадым,
Кьолуму тынч тыялмадым,

Мазанны кенг уралмадым,
Кёзюне кьум кьуялмадым,
Халкъыма тюз туралмадым,
Бюгюн мени бу этгеним,
Туура джолдан терс кетгенним,
Исмайылдан излегеним,
Салмазчады хатер-кечим,
Терслигиме джанад ичим,
Айыбны табдым кесим,
Мурдар сомгъа кетиб эсим,
Алдатханма, ахыр билдим,
Джангылгъанма, энди кёрдюм,
Менича терс джокъду, тенгим,
Уллу-гитче мал нёгерим,
Татлы къарнаш, джан билегим.
Базыб таугъа джаш джюрегим,
Джабарсыз деб кёкюрегим,
Буду сизден баш тилегим:
Эшитмесин муну элим,
Сыйлы туугъан уллу джерим,
Кертиди, бу кыйынлыкъды,
Игиликге аманлыкъды,
Тумаланиган терс кылыкъды,
Ёмюрюме ит ыйлыкъды,
Кенг джолума бек тарлыкъды.
Акылымда кёб къаллыкъды.
Алай а сау басдырмагъыз,
Тамблама бир къарагъыз,
Этда меннгэ бир джарагъыз,
Айтханымы эм сынагъыз,
Джуртум ючюн ийнаныгъыз,
Урунурма, къол салыгъыз.
Кьууанырча сиз барыгъыз,—
Деди Герий,
Тюзню керти чексиз онгун,
Ачды ахыр тюз болумун,

Джюрегине салыб кьолун,
Таныб уллу барлыкь джолун,
Герий сёзте сакь тынгылаб,
Терсин ариу-таб ангылаб,
Джангылычын тюз айгьакьлаб,
Таша джанын эм суратлаб,
Багъа берди, атыб джюгюн,
Разы болду, ачыб кёлюн,
Тюз барырма деб ёмюрюн,
Шагъат этди халкьын, элин,
Кьош джигер, баш малчыла,
Урунууда эм алчыла,
Терсни кьаты сёгюб ала,
Макъамлары болмай чола,
Мазаннга таб эс салдыла,
Джалкьаулулугьун быргьадыла,
Экиси да тенг кьалдыла,
Тюз кьыйыннга кёл салдыла.

* * *

Заман кьачды, кьысхады кюн,
Киеди тау кьышхы бёркюн,
Кьар басады, таныб юйюн,
Алма терек, тешиб джюгюн,
Джашил бети кьаралады,
Чапрагьы терк агьады.
Кырдык дженгил саргьалады,
Кьышлыкь гымых джаланады.
Тюз джулдузча кьаланады.
Бийчесынны сыртларында,
Хуштуну ханс чатларында,
Дууугну кенг джалпагьында,
Дагьыда кёб джайлыкьлада,
Колхоз, совхоз семиз малла,
Кьыш баулагьа саркьадыла

Узакъ северде турнала
Къыбылагъа учадыла,
Езен толу Къобан суула,
Джер джуханча, таркъаядыла.
Социалист кенг тюзлени,
Джазгъы будай кюзлюклени,
Гардош, арпа, нартюхлени,
Мал, шекер чюгюндюрлени,
Джыйыб уллу битимлерин,
Тёлеб къралгъа берликлерин,
Семиртиб хар бир джерлерин,
Мюлке урлукъ чачадыла,
Байлыкъгъа джол ачадыла.
Джай узуну бош джюрюучю,
Чёбден-чёбге секириучю,
Бюгюн тенгсиз ашсыз къалыб,
Мурсадан да бек «уялыб»,
Джалкъау каска таралады,
Къуу къаурагъа къадалады.
Джылны ма бу кёзюунде,
Хутну къангнга юйюнде,
Джыйылыбды тенг, джууукъ да,
Тыймай ишин джел, сууукъ да.
Аш юйюнде аш бишеди,
Кёзюу кёзюу хант тюшеди.
Ич юйюнде халкъ ашайды,
Ишни суйген былай джашайды,
Арбазда уа той барады,
Эр, тиши да джер джарады,
Исмайыл да ууалады,
Тоюна бек къууанады,
Бети, къаны тюрленгенди,
Бюгюн джангы юйленгенди,
Суйгенине тюбегенди,
Муратына да джетгенди,
Сайлаб алгъан джашау тенги

Сүйгөн, татлы джан-нәгери,
Табанына джете чачы,
Кимди аны къаракъашы?
Ол Ханийди, ол джулдузча,
Сейирликди, джай кюндюзча,
Ол Ханийди, толгъан айча,
Кём-кёк кийген къууанч джайча,
Ол Ханийди, толгъан айча,
Хорламы кёб, тау джигерча,
Биз таныгъан, биз билгенча,
Биз сынагъан, биз кёргенча,
Сюймекликни джокъду ёлчеси.
Тюз джюрекди келечиси,
Аны таный, къарай кёзге,
Тынгылай хар керти сёзге,
Исмайыл бла Ханий бирге,
Тенг урунуб малгъа, джерге,
Бир-бирлерин билгендиле,
Мардасыз бек суйгендиле,
Энди ала бирге болуб,
Муратлары терен толуб,
Бек рахат олтурадыла,
Алгъыш аякъ тартадыла,
Алай а джаш таулуланы
Сейир ариу тургъанлары,
Бирге джашау къурагъанлары,
Эски джолну ургъанлары
Сюймегенни кюйдюреди,
Джыллыкъ къара кийдиреди.
Юлгю ючюн турмай артха,
Къарагъыз сиз Байдыматха,
Джайдакъ миниб агъач атха,
Чаба, джорта, джашха-къартха
Бууулгъанча, хырылдайды,
Джетгенине шыбырдайды,
Не айтады ол, не дейди?

Экисинден не излейди?
Болмай элге хапар иши,
Ма былайды бош кюреши:
— Акъыз, Минат, ма бу неди,
Джарылама сеннге энди,
Къоймай эсенг бу ишинги,
Тенгсе демем, аллах бирди, —
Деб тебрейди ёре таякъ,
Байдымат кир, джармааякъ,
Исмайылны анасына
Кириб тойну ташасына..
Хар ким эскини урасыз,
Къара джерге басдырасыз,
Джангыча деб той къурайсыз,
Анга къууаныб турасыз,
Асыры бек оздурасыз,
Ийне бла кёр къаздырасыз,
Не чабсам да чыгъыб терим,
Эрисе да къарт джюрегим
Джел эте да этеклерим,
Джокъдула алгъын джетеклерим,
Ала меннге къаршчыдыла,
Джангы джолгъа башчыдыла,
Сабанчы не малчыдыла,
Хар иште да алчыдыла,
Айтханамы алмайдыла,
Сёзюме къол салмайдыла,
Сен тенгимсе, от хоншумса,
Ал сёзюмю, джууугъумса,
Кимге да бек багъалыса,
Чаба джорта, арыб мен да,
Керпеслениб бюгюн сен да,
Хут, Исмайыл эм келин да,
Джууукъ, таныш, къарнаш, тенг да,
Бир межамда, бир столда
Олтурасыз барыгъыз да.

Аны намыс унамайды,
Эскинича сыйламайды,
Ол бизлеге бек уятды,
Таб дунияда хыянатды,
Комсомол той кѳууду, заранды,
Юсю кѳымыжа джаланды,
Бизге саугѳасы чолады,
Сени юсюнде нек кѳалады?
Нек кѳуруйду тау бетибиз?
Хакѳсыз келген кѳетибиз.
Минат анга ачыланады,
Сѳзюн бошатмай тыяды,
Кесин мюйюшге джыяды,
Эри Хутну да чакѳырыб,
Былай айтыб уялтады:
— Мени джашым, келиним да,
Эрим, кесим юйдегим да,
Бютеу элча, джамагѳатча,
Кѳалайда да бир адамча,
Урунабыз джангы иште,
Гамбла ючюн халкѳ кюрешде,
Узун атлаб баргѳаныбыз,
Малда-джерде хорламыбыз,
Махтаууду джангы джолну,
Кѳарыууду бирлик кѳолну.
Келин алдым, джер джарама,
Аман кѳз бла сен кѳарама,
Той этеме, кѳууанама,
Насыбыма махтанама.
Эски, чирик, зор кѳылыкѳла,
Адам сатыучу джорукѳла,
Кѳаты байлаб саныбызны,
Кѳуртча эмиб кѳаныбызны,
Байла ючюн болгѳандыла,
Джарлыланы тонагѳандыла,
Таулу кѳызгѳа адам демей,

Анга джашау тенглик бермей,
Тюрмедеча тутхандыла,
Джер суунуча джутхандыла,
Алдатмам не джагъылсанг да,
Динни къалай сагъынсанг да,
Молланг, дууанг, намазынг да,
Хар къурманлыкъ оразанг да,
Ётюрюкню барын санаб,
Къолумда зат къоймай, джалаб,
Тели, тентек этгендиле,
Ахырыма джетгендиле,
Аны къайтар демейме,
Тот заманны юсемейме,
Къуу сёзюнгю излемейме,
Эштирге да суймейме,
Мени ючюн чабма, кюйме,
Шимир эрнинги чюйюрме.
Мени ангым меннге ёкюлдю,
Къалын, берне байлыкъ тюлдю,
Рысхы ючюн бетими джокб,
Экисин да джалан къоюб,
Сеннге нёгер-тенг болалмам,
Берне бер-бер деб алалмам,
Табханымы мен берликме,
Аланы юй этерикме,
Ма ол кюнден сора, ийнан,
Муратыма джетерикме,
Сюе эсенг, къара бери,
Ма кюбюрю, шифоньери,
Ма столу, шиндиклери,
Ма буфети, кюйюзлери,
Ма диваны, кийизлери,
Орундугъу, кийимлери,
Дагъыда кёб хабджюклери,
Бу кёргенинг тойгъа келген,
Экисине багъа берген,

Джигерледен саугадыла,
Барысы да алагъадыла,—
Деген сёзю къарт Минатны,
Ышартады Байдыматны,
Бети-къуту тюрленеди,
Терс айтханын терк биледи,
Амма ачыкъ эталмайды,
Бурулуб да кеталмайды,
Къолун салыб сакъалына,
Джити къараб тюз аллына:
— Къайдам, а къыз, ким биледи,
Керти эсе уа, игиди.
Бу къадар зат къалай келди
Бек тамаша, бек игиди.
Алай а халкъ не келсе да,
Хабджюк рысхы келтирсе да,
Адетибизни сюеек,
Дерикме, мен, унасагъыз,
Мени джукъгъа санасагъыз», —
Деб Байдымат сёз айтханлай,
Хут къошады сёзге былай:
— Ма, Байдымат, джаным, барлыкъ,
Урунууду мелхум байлыкъ,
Кёр сауутун къолгъа аллыкъ,
Буфетине сайлаб саллыкъ.
Ма, Байдымат, джашау джарыкъ,
Тенглерим да он къурманлыкъ
Келтирдиле, бар да къара,
Ышанмасанг, кир да сана,
Берне—түйюш, дау ачады,
Таб юйюнгю кёб чачады,
Кесинг билиб кёрюб мында
Хоншу къызынг ариу Уста,
Ахматлагъа баргъанында,
Эсингдемиди ишлери,
Узакъ-узун кюрешлери.

Берне ючюн туююшлери
Ахматлары, ким да билиб.
Устаны бек кемсиз суююб,
Халисине деб кёб чабдыла,
Чабсала да кюч табдыла.
Къалын бермем, берне берме,
Аны бла мени кёрме,
Биз этерибиз—эксине
Минг-минг налат бернесине!—
Деген эди Ахмат кеси
Келинликге кетиб эси,
Амма, къолгъа тюшгенинде,
Иши толу бишгенинде,
Айтханларын терк унутду.
«Давай берне!»—деб къол тутду.
Эски джолну тутхан мийик,
Ахмат мурат этген кибик,
Хабджюк-хадек табылмады,
Анга сёз да джагъылмады.
Устаны кёб джылатдыла,
Берне ачыу сынатдыла.
«Юйюнг джамау бермейди»—деб.
Кече эшикге атдыла,
Уста кетди, юйюн табды,
Къыйынлыгъын узакъ атды,
Ахмат — джашагъан бир къартды,
Адамлыгъын, сыйын сатды,
«Не уа Алимни алайыкъ,
Сагъыш этиб бир къарайыкъ,
Алим къызын эрге берди,
Артдан джыйын берне ийди,
Харунлары, огъай демей,
«Азды, кёбдю»—деб билдирмей,
Къолдан келгенча джулкъдула,
Табылгъанны мысхытдыла,
Алимледен Харунлагъа

Келди джамау онминг сомгъа,
Ол да бираз азлыкъ этди,
Кенг тамакъдан дженгил кетди,
Берне бла болмадыла,
Келинлерин тонадыла,
Маджал джугъун къоймадыла,
Аны бла да тоймадыла,
Айыб эте джаш да, къарт да,
Ата юйюнден келген артда,
Помбархатын изледиле,
«Сёзсюз бизге бер»—дедиле.
Беш чепкенин аямагъан,
Ала ючюн къыйналмагъан,
Келин аны бералмады,
Бу зорлукъгъа тезалмады.
«Харунлары джел табдыла»,
Къутурдула кёб чабдыла,
Эки айны урушдула,
Даугъа джашны да къошдула,
Уят, намыс, адеб билмей,
Орун, орундукъ да бермей,
Джангыз кийимлери бла
Экисин да къысдадыла.
Бу джуулмаз бедишликди,
Адамсызлыкъ, бетсизликди!
Бу адет тюл, кийикликди,
Эртде кюйген залимликди,
Сен муну нек кютесе?
Аманнга нек юретесе?
Чирик джолну нек тутаса?
Мыйынгы нек къурутаса?
Къой, Байдымат, уялырса,
Артдан узакъ къыйналырса,
Ишле, аша, юйюнгде тур,
Джюрегинги джангыгъа бур!
Алдама сен, тюз, таза бол,

Айтыр сора халкъым: «Сау бол!»
Олду борчу хар адамны,
Аны ичинде Байдыматны,
Деб айтырын сакълагъанча,
Тансыкъ болуб джакълагъанча,
Хутну тойгъа чыгъардыла,
Къойла да макъырдыла,
Къонакълагъа тепси салыб,
Уялгъанча аслам къалыб,
Хут кетди бек ашыгъыб,
Байдымат бла саламлашыб,
Ууачъ-ууачъ къар джауса да,
Аз-аз аязчыкъ урса да,
Кюн джарыкъды, джер джылыды,
Той уллуду, къууанчлыды,
Къобузчула согъадыла,
Харсчыла харс урадыла.
Джашла къызыу чыгъадыла,
Къызла бла буруладыла,
Къарт кишиле коридорда,
Къарт къатынла бир джанында
Тойгъа суюуб къарайдыла,
Келинликле сайлайдыла.
Исмайыл бла тюз тебсеген
Ханийни да сынадыла.
Бачхада уа гутушадыла,
Геджеблеча алышадыла,
Бир-бирде къол таш атадыла,
Таб къуртге да багадыла,
Хасан, Алий джылкъычыла,
Сыйлы иште эм алчыла,
Атлада таб ойнадыла,
Хунада джан къоймайдыла,
Андан юйге кириб ала,
Байракъла да аладыла.
Атларындан тюшюб сора

Ат илкичге тагъадыла.
Айылларын бошлайдыла,
Джангыдан той башлайдыла.
Бу кезюуде, бу заманда,
Бу кзууанчда, насыб тойда,
Эки кезюн чыракъ ийиб,
Ал сёзюне къара кийиб,
Бек мыдахды Байдымат да,
Кёлюн айтады Минат да:
— Тойну билиб кесим кёрюб,
Акъылымы анга бёлуб,
Хар тауушха тынгыладым,
Энди тюзюн ангыладым.
А къыз, бу уа таб кёреме,
Солуу берди джюрегиме.
Сиздеча бу джангы тойла
Джайылсынла хар элиме.
Тереме, сёзюм чачылмасын,
Уялама, ачылмасын,
Минат, джаным, чирит аны,
Кёмме тенгинг Байдыматны,
Кзууанч болсун кюнде кюнюнг,
Джашдан кыздан толсун юйюнг,
Сау къл энди, джол къатады,
Мен кетейим, кюн батады,
Терсни билсем джер къабайым, —
Деб Байдымат къайтады.
Заман ашхам къарангыды,
Адам аслам, тул-тубанды,
Арбаз эркин тюз бирчады,
Джауса да таб кюзгючады,
Кеси джарыкъ кюндюзчады,
Джюрек кёл да тенгизчады,
Той барады, халкъ ойнайды,
Аш юде уа хант къайнайды,
От джанында шапа Мура,

Ууакъ-ууакъ от ышыра,
Къонгур мыйыгын сылайды,
«Бийнегерни» да джырлайды,
«Къайна къазан тогъуз айны»,
Деб накъырда келтиреди,
Бозадан да тартдырады,
Шамил, Унух, Хут эм Сары,
Барыны да тиширыулары,
Дагъыда кёб къонакълары,
Кёмюк этиб бозалары,
Къонакъ юйде олтурадыла,
Ууакъ-ууакъ тартадыла,
Исмайыя бла Ханийни да
Бир джюрекден алгъышлайдыла.
«Джокъду бизде Исмайылча,
Ишде джигер, тюз ангыча,
Ол сюеди бир джаныча,
Табигъатны къадарыча,
Хар бир къоюн кеси кютген,
Алты джылны бирге элтген,
Бютеу къолуна юретген,
Адамлыгын артыкъ этген,
Къарасакъ келген джолубузгъа;
Ол докгорду малыбызгъа,
Ол техникди ашыбызгъа,
Ол юлгюдю барыбызгъа,
Иги затын джашырмайды,
Заманын бош ашырмайды,
Эскини артха къояды,
Джангыны уа кенг джаяды,
Джарыкъ бериб бирлик джолгъа.
Туугъан джери Миниги Таугъа,
Ол барады кеси алгъа,
Болушады къалгъанлагъа,
«Биреу—барысы ючюн,
Бары да—биреу ючюн», —

Деген сёзню тюз тутады,
Кючюн иште танытады,
Малгъа уста къаратады,
Бизге байлыкъ санатады,
Аны ючюн бек сыйлыды,
Арабызда багъалыды —
Дейди Шамил, къууанады,
Анга толу ийнанады.
Ишине да бек базады,
Не эсе да бир джазады.
Сумкасына узалады,
Алтын сагъат чыгъарады,
«Исмайыл бу сеннге азды,
Аз болса да, халкъ саугъады,
Сау эсен тут, тукъум-джукъ бол,
Джашауунгда насыбдан тол.
Мындан ары баш ишингде,
Джарыкъ ючюн кюрешингде,
Къошул джангы атламлагъа
Джет сейирлик хорламлагъа, —
Деб сагъагын узатады,
Бары бирча къобадыла,
Бир адамча къол къагъадыла,
Исмайыл да, уялгъандан,
Бети, джибий тер атады.
Шамил аны ийнакълайды,
Къолун тутуб къучакълайды.
Андан ары:—Джолдашларым,
Дейди Шамил,—джаным-кёзюм,
Ханийден да айтыр сёзюм,
Ханий бизде эм алчыды,
Керти, джигер сабанчыды,
Юч джыл звено башчыды,
Эринчекге бек къаршчыды
Къыркъ га нартюх джер багъады,
Эт, джау, сют кёб чыгъарады,

Джерин семиз, бай этеди,
Мешхут бла семиртеди,
Исмайыл кьоюн кютгенча,
Нартюхюн алай кютеди,
Ханий аз да ишден кълалмай,
Не арымай, неда талмай,
Алгъа тутуб джигер кючюн,
Гадан алтмыш центнер ючюн,
Халимат бла эришеди,
Кече-кюн да кюрешеди,
Анга алтынкъолса дейбиз,
Джыйгъан кёгетни кёребиз,
Кёб джаша, деб къл беребиз.
Джерин багъа билмеклиги,
Байлыгъын тюз кёрмеклиги,
Ишин чексиз суймеклиги,
Аны махтаулу этеди,
Атын мийик кёлтюреди,
Махгау, сый да келтиреди.
Ханий сакълар, сыйын атмаз,
Хорламыны башын джабмаз,
Ханий джангы юйде джашар
Колхоз ише сейир джашнар
Ханий юлгюсюн кенг джаяр,
Уста бичиб, уста къаяр,
Дебди бизни сынамыбыз,
Анга герен ийнаныббыз,
Биз Ханийни кёб билебиз,
Уллу кыйынын кёргенбиз,
Аны ючюн бек сюебиз
Бюгюн анга да саугъагъа
Алтын сагъатны беребиз.
Шамил былай айыртады,
Алгъышла да кёб айтады,
Сора саугъасын алады,
Ханий таба бир атлайды,

Отча джаниган сау алтынны,
Сол кьолуна таб салады.
Энтда бары кьобадыла,
Алагъа буруладыла,
Харсны кьаты урадыла,
Бир заманда тохтамайдыла,
Стаканланы аладыла,
Экисини саулукълары
Ючюннге деб тартадыла,
Хут бла Минат джашлары ючюг,
Сары бла Айшат кьызлары ючюн,
Джюрекден кьууанадыла,
Керти да махтанадыла,
«Бизсиз да болур» дегенча,
Кьымылдамай турадыла.
Да, махтанмай, бек кьууанмай,
Къалай болур тенг джырламай,
Аладыла махтау сора,
Аладыла кьууанч сора,
Аладыла байлыкъ сора,
Аладыла насыб сора,
Ата-анала бла бирге,
Махтаудула ала бизге,
Джамагъагха бютеу элге,
Аны ючюн сый беребиз,
Биз алагъа джигерлеге,
Ишден кьоркъмагъан эрлеге.
Ойнай, кюле, кьууанч эте,
Джыр-эжиу да келе, кете
Аямай кёб заманларын.
Кёзюу бере саугъаларын,
Талай сагъат олтурдула,
Харакетден толтурдула.
— Мени эки балам ючюн,
Танытыб барлыкъны кючюн,
Былайгъа келгенигизге,

Джаным кьурман болсун сизге,
Джашасам да сау ёмюрню,
Мен унутмам ма бюгюнню
Бу тенгликни адетиди,
Кьарнашлыкьны кёгетиди,
Шохлукьну харакетиди,
Урунууу берекетиди.
Аны туудургъан, бегитген,
Кьурч тамырын терен этген,
Эскини отда кюйдюрген,
Джангыны халкьгъа сюйдюрген,
Партияды, махтау анга,
Партияды, бюсюреу анга!
Таныб, кёрюб сиз барыгъыз
Бу сёзлеге ийнаныгъыз, —
Деди Хут джаш гамадагъа,
Тойгъа келген адамлагъа,
Разы болуб саугъалагъа,
Бауда кьурманлыкь маллагъа,
— Сен да сау бол бек мардасыз,
Джаша ёмюр бир джарасыз,
Тукьум болсун джангыз балаг,
Ким да сюйген алтын кьаланг, —
Деб тойну да джабадыла,
Эр, тиши да кьобадыла,
Энтда алгъыш этедиле,
Сора джырлай кетедиле.
Ишлегенле кьарыу салыб,
Иш айырмай бек кьадалыб,
Джашайдыла махтау алыб,
Байлыкь уллу, терен айныб,
Кьарнаш татлы, тенг кьууаныб,
Мен а, элде джангыз кьалыб,
Кёлтюремча сан ууалыб,
Джамагъатдан айырылыб,
Джетген меннге кьайырылыб,

Жъуру къолгъа тууарылыб,
Хар джерде да мен уялыб,
Хар кимге да мен джалыныб,
Турама сау борч салыныб,
Ышанганча джалан таугъа,
Юренгенча кийик уугъа,
Салынганча джардан суугъа,
Джашау тюлдю ма бу саугъа.
Джуртум деген хар адамгъа.
Кюн ышармаз къургъахъ чамгъа,
Джер суюнмез бир джалкъаугъа,
Турмайым мен тюшюб аугъа,
Кетсин менден кирмей даугъа,
Тюненеги къара тамгъа,
Чыгъайым тюз, керти джолгъа,
Таныйым иш, туруб алгъа,
Мазан артдан терсин билди,
Бойнун салды, тюзге келди,
Къайытды таб джолгъа минди,
Тизгинине таныб кирди,
Джангы тууду Мазан бюгюн,
Узакъ атды эски джюгюн,
Кюн джарытды салкъын юйюн,
Барды ишге табыб кючюн,
Халал къыйын ашар ючюн,
Кирди ишге—эт къууанчын,
Унутду терс, бош джубанчын,
Къаты тутуб джол ачхычын,
Насыбны ал басхычын,
Эркин ачыб кенг къулачын,
Туура кёрюб тогъун, ачын,
Урунууну уллу къачын,
Таб Герийча Мазан да эм
Тюзетди баш джангылычын,
Майна, энди джашнайды ол,
Айтылады анга «сау бол».

Майна, энди джашнайды джигер,
Джокъду бизде аны сѳгер,
Майна, энди туруб анда,
Будай, нартюх сабанлада,
Урунады Герий малда.
Джашау толу, бирлик джолда,
Аны кибик алчы санда,
Джайын, къышын эм хаманда
Тау джайлыгы—Бийчесында,
Урунады Герий Малда.
Баппаханча чакъгъан майда,
Ишин башлаб колхоз къойда,
Урунады Исмайыл да,
Юлгю болуб барысына.
Урунады иши бирге,
Тынгылайды ачыкъ сѳзге,
Ийпанады керти тюзге,
Багъалыды аты бизге,
Тууб ѳсген элибизге,
Махтауду сау джерибизге,
Саугъады джаш тѳлюбюзге,
Джаз чакъгъанча эркин джерле,
Ай толгъанча шахарла, элле,
Джулдузлача кѳкбаш юле,
Джарытханча ачыкъ кюнле,
Исмайыл таб ойнай, кюле,
Барады ол сыйын сакълаб,
Къойун, къозусун ийнакълаб.
Барады ол алчы болуб,
Эти, джюню артыкъ толуб.
Бешджыллыгы болуб саугъа!
Чакъырыб тенг алдан алгъа,
Джолду туура, Исмайылгъа.
Кючдю, къарыу тамблагъа
Ма былайды уста малчы,
Экисини джангылычы,

Саламымы жарык алчы,
Терс кутулмаз, туура барчы,
Исмайылча хайыр берген
Кзуллугуна тюз кьарачы.
Антым бирди, ким да билсин,
Кзудретим кьбдю, кьрсюн,
Ушагыма акьыл бьлсюн,
Кьара ишни джибермесен,
Заман иймез, табар терсин,
Исмайылча тутсун кесин,
Уру аз да джюрюгмесин,
Анга кюн да чырт тиймесин,
Борчду ишге акьыл этген
Джаллагьаннга джол юретген.
Сыйды ара малны кютген,
Тизгинин сакь, таб джюрютген.
Исмайылча бет жарыкьлы.
Муратына толу джетген,
Да болгьаны, бил, алайды,
Тюзню халы ма былайды,
Тюз джолда уа абынмайды,
Хар атламы сау хорламды,
Кьлю тенгиз, джылы джайды,
Джурту уллу толгьан айды,
Джигерлени алгьа кьрген,
Багьа сый да чексиз берген,
Ара мюлкню сакьла деген,
Махтауубуз партияды,
Миллетлени мийик тутхан,
Айрылыкьны эм кьурутхан,
Эркин хауа тенг солутхан,
Насыбыбыз кьарнашлыкьды,
Адам атын сыйлай билген,
Джюрегинден таза суюген,
Коммунизмге джол ишлеген,
Кьаруубуз совет халкьды!..

БАШЛАРЫ

Ленин, сенсе	3
Мени джуртум—СССР-ди	5
Туугъан джерим	8
Партияны программасы	11
Къарачай	12
Шахарым	14
Мен билеме	15
Къазауатда ёлгенлеге	16
Къарачай шахар	17
Юч кюнюм	18
Туудум джангыдан	20
Салам сизге	21
Заманым	23
Къобан	25
Сау къал	26
Къарнашыма	27
Къазауатны ууундан	29
Анала	33
Устазла	34
Дохтурла	35
Ана джуртума джырлайма	36
Джашау байды	37
Джаш тёлюме	38
Анам	40
Бешик джыр	41
Антым	42
Юй бийчем	44
Наныкъ	45
Булбулчукъ	47
Унутма	47
Джангы джыл бла, джолдашла!	49
Герийни джангылычы (Поэма)	51

Байкулов Абул-Керим Пагоевич

МОЕ СЛОВО

Стихи и поэма

На карачаевском языке

Редактор А. И. Кубанов

Художник А. Х. Выков

Худ. редактор Л. А. Асланова

Тех. редактор М. Г. Климовская

Корректоры Р. О. Семенова, А. И. Лайпанова

ИБ № 1925

Сдано в набор 15.10.86.

Подписано в печать 07.08.87. ВУ 12272.

Формат 70x90^{1/32}

Бумага типографская № 1. Гарнитура литературная

Печать высокая. Усл. п. л. 41

Усл. кр. отт. 4,2. Уч.-изд. л. 5,0

Заказ № 4924. Тираж 600 экз. Цена 65 коп.

Карачаево-Черкесское отделение

Ставропольского книжного издательства

357100, Черкесск, пл. Кирова, 23

Дом печати

Карачаево-Черкесская укрупненная типография

357100, Черкесск, ул. Первомайская, 47.

Б 18

Байкулов А.-К. П. Мое слово. Ставропольское кн. изд-во. Карачаево-Черкесское отд. 1987.

112 с.

Автор—ветеран войны и труда; инвалид войны к своему 80-летию предлагает лучшее, что им было создано. Это гражданские стихи о Родине, партии, о новой жизни.

С (Кар.) 2

4702260000—88

Б

М 159(03)—86

73—87

65 кап.